Poštnina plačana = Spedizione in abbonamento postale II gruppo

Ljudski tednik

Leto I. štev. 22 — Trst 21. junija 1946 — Cena 5.- lir - 3.- din

Vsebina: NOVA ŽRTEV »DVATISOČLETNE VIŠJE KULTURE« ŽIVLJENJSKI OBSTOJ DELAVCEV OGROŽAN :: SAZONOV IN MOLOTOV :: OZADJE STAVK V AMERIKI :: NAŠE GLEDALIŠČE MAKSIM GORKI :: ROMAN :: KMETIJSKI IN GOSPODINJSKI NASVETI ITD.

Pod ZVU

Fašizem se je razbohotil

Rimsko omiko smo spoznali Slovenci po fašizmu, fašizem pa po po njegovih zločinih. Od prvih dni svojega obstoja na slovenski zemlji, od požiga Narodnega doma v Trstu, od »kazenskih ekspedicij« v naše vasi, od prvih p[illegible]ev in požigov do justifikacij v [illegible]zovici pa do pričetka druge svetovne vojne je fašizem s krvjo pisal zgodovino slovenskemu ljudstvu v Primorju.

Od začetka druge svetovne vojne do kapitulacije Italije in nato v družbi z nacisti do osvoboditve je potisočeril svoja zločinska dejanja nad nami. Gorele so vasi, padali so v krvi naši najboljši ljudje, umirali so po vseh taboriščih fašističnega raja. Nikdar se fašističnemu nasilju nismo uklonili, nismo se bali njegovih smrtnih obsodb in strelov v hrbet, odgovorili smo mu s puško v roki, dokler ni naša junaška IV. armija z največjo požrtvovalnostjo pomela zločinske sodrge. Šele tisti trenutek — bilo je pred letom dni — smo spet zaživeli življenje, dostojno človeka.

Prepričani smo bili, da je končno zamagalo načelo vsega naprednega človeštva, vseh njegovih največjih duhov, načelo narodov, ki hočejo biti glasniki in zaščitniki človeške omike. Za to načelo smo se proti fašizmu borili do skrajnosti, brez ozira na lastne gmotne in krvne žrtve. Nam je in vsemu omikanemu človeštvu človeško življenje najvišja vrednota, pa naj gre tudi za življenje najbednejšega siromaka.

A kaj smo doživeli? Po dolgih letih brezpravnosti, po dolgih letih gorja in trpljenja smo tu, v Trstu, kjer imajo skrb za javno varnost in za nedotakljivost mirnega državljana v rokah zavezniške oblasti, izročeni istim zločincem; isti zločinski organizaciji, ki je krvavo gospodarila Italiji in si je v naših krajih s krvjo do ramen omadeževala roke.

Ubita sta bila Coverlizza in Rosa, zaklan je bil Ravnikar, padle so škedenjske žrtve. Vsa javnost ja dvignila glas. Žalni sprevodi, kakršnih Trst še ni videl, so pokazali, da se gode težke stvari, ki naj bi jih premislil, kdor je dolžan o tem premišljati. Ljudstvo je pričakovalo, da bo po vseh krvavih nasiljih javna varnost končno vzpostavljena, ker v srednji Evropi še nismo v kolonijah. Pričakovalo je, da bodo zločinci izročeni pravici, po kateri vpije zločin v vsaki pravični človeški družbi.

Pričakali nismo ne varnosti ne pravice, pač pa dogodke prvega maja, divji lov na ljudi, organizirane napade na neštetih krajih mesta »Ambient se je menjal.« je tedaj z zadovoljstvom ugotovila »Voce libera«; fašistični skvadrizem je dosegel popolno sankcijo, v čast italijanskega imena in v slavo demokracije, ki je zaspala v Gospodu. Bili smo si na jasnem. Nastopilo je novo pravno stanje, po katerem je fašizem svoboden. Kaj zato, če je en človek več ali manj zaklan v tem lepem mestu, v velikem prometnem središču srednje Evrope! Demokracija ni tako tankovestna, ko gre za ljudi, ki jih je fašizem strahoval četrt stoletja.

Tako smo prišli po veliki svetovni vojni, ki se je baje vodila v imenu človeške omike proti nacifašističnemu barbarstvu, spet tja, kjer je fašizem začel, v brezpravnost in v svobodo fašističnega zločinstva. Razlika je le ta, da fašizem ne nosi več odgovornosti kakor včasih — menjalo se je ozračje!

Ker se je menjalo ozračje, lahko teče na tržaških ulicah kri brezpravnih slovenskih ljudi. Zdaj gre naglo. Prvi maj, ki je prinesel akcijsko svobodo fašizmu, je še blizu, in že je padla nova žrtev, Karlo Hlača. Ob istem času je bil težko ranjen tudi Gilbert Povodnik. Kam so dozorele razmere, kaže dejstvo, ki je tako nenavadno, kakor je vpijoče. Ko je Povodnik bežal pred zločinsko sodrgo, ga je spotaknil angleški vojak. Pomagal je zločincem, da so se lahko vrgli na žrtev, ko je ležala na tleh, in jo zabodli v trebuh. Civilne policije ni bilo blizu, za javno varnost je poskrbljeno brez nje.

Nismo vajeni stokati. Mnogokrat smo že stisnili zobe. Vendar moramo ugotoviti: slovensko ljudstvo je na svoji zemlji brezpravno, v stalni nevarnosti od istega fašizma, ki se je proti njemu borilo skupno z zavezniki, in vidi edino jamstvo svoje imovine in življenja v tem, da se vse slovensko ozemlje, ki še ni pod jugoslovansko upravo, priključi Jugoslaviji. Po vsem, kar doživljamo; po obnovi fašističnega nasilja v takozvani A coni, ni za nas nikakršne druge rešitve. Le Jugoslavija nas more obvarovati pred fašizmom, ki je zagospodoval na tržaških ulicah.

Primorskemu ljudstvu

TOV. BEVK PISE IZ PARIZA

Topla zahvala za pisma in brzojavke s pozdravi, besedami zahvale in zaupanja, ki jih prejemamo vsak dan od organizacij z vseh strani dežele. To nam je v dokaz, da z zanimanjem in ljubeznijo zasledujete naše delo, hkrati nam je to v bodrilo za naše nadaljne napore in ponovno pooblastilo, da državnikom in svetovni javnosti tolmačimo vaše upravičene težnje in zahteve.

V svetu imamo dobrih prijateljev, ki priznajo upravičenost naših želja in zahtev in so z nami z vsem srcem. Mnogi, ki so bili zavedeni po sovražni propagandi, so danes dovzetni za naše poštene razloge in so nam pripravljeni nuditi vso pomoč. Kdo, ki pošteno misli, more odrekati pravico do samoodločbe ljudstvu, ki je trpelo pet in dvajset let in toliko žrtvovalo v boju za svojo svobodo? Tiste, ki so še vedno gluhi za resnico in slepi za pravico, skušamo prepričati in jim v

vašem imenu poudarjamo, da so predložene meje nesprejemljive, ker so v nasprotju z resničnim položajem v deželi in z življenskimi potrebami prebivalstva. Vedno in povsod izjavljamo, da more primorsko ljudstvo sprejeti le tako mejo, ki bi upoštevala Julijsko krajino z vsemi njenimi življensko važnimi središči kot nedeljivo narodnostno in gospodarsko celoto. In da bi bila vsaka druga rešitev spričo žrtev našega boja za nas žalitev in večja krivica kot po prvi vojni, ki bi je nikoli ne mogli priznati, kakor nikoli nismo priznali rapalske pogodbe.

Od teh naših zahtev, ki so zahteve vseh Slovencev, Hrvatov ter večine Italijanov Slovenskega Primorja, Trsta in Istre, ne bomo odstopili niti za korak. Pravica, ki je na naši strani, mora končno zmagati, ker jo podpira volja ljudstva. Z zaupanjem gledamo v bodočnost, ko bodo naši skupni napori, — ki jih moramo danes še podvojiti — kronani z uspehom in bodo končno ustvarjeni temelji za mirno narodno sožitje, nemoten kulturni razvoj in gospodarski napredek vsega primorskega ljudstva.

Pariz, 8. junija 1946.

Za Delegacijo
Julijske krajine:
Bevk

NA KONFERENCI ZUNANJIH MINISTROV V PARIZU

Italija prva na vrsti

Pariz. V zvezi z zasedanjem Sveta ministrov za zunanje zadeve štirih sil, ki se sedaj vrše v Parizu, zavzema vprašanje izgleda in pomembnosti pariških sestankov vidno mesto v svetovnem tisku. Del francoskega, kakor tudi britanskega in ameriškega piše o konferenci v tonu mračnega pesimizma, ki pa je preračunan na to da se plaši čitalce. Na drugi strani pa se slišijo glasovi trezнejših ljudi, ki poizkušajo objektivno analizirati položaj in prehajajo do zaključka, da so rezultati konference odvisni od tistega stališča ki ga bodo njeni udeleženci zavzeli glede vprašanj, ki jih je treba še rešiti.

Na prejšnjem zasedanju Sveta ministrov je bilo napravljeno od strani Sovjetske zveze več predlogov zaradi lažje dosege sporazuma o usodi italijanskih kolonij in plačanju reparacij od strani Italije. Javno mnenje pričakuje sedaj po vsej pravici, da bosta tudi ameriška in britanska delegacija pokazali razumevanje, da se najdejo sprejemljive rešitve spornih problemov, posebno pa Jugoslavije v pogledu usode Juža zakonite zahteve zavezniške lijske krajine in njenega naravnega, političnega in gospodarskega središča Trsta.

Dnevni red pariške konference

Ministri za zunanje zadeve so določili sledeči dnevni red konference:

1. Pet mirovnih pogodb: z Italijo, Bolgarijo, Rumunijo, Madžarsko in Finsko. 2. Vprašanje Nemčije. 3. Vprašanje Avstrije in 4. Na Molotovljev predlog je bilo sklenjeno, da se na dnevni red postavijo diskusije o razvoju političnega položaja v Italiji.

Francosko-Jugoslovanski trgovinski sporazum

Pariz. V ministrstvu za zunanje zadeve so podpisali trgovinski sporazum med Francijo in Jugoslavijo. Sporazum določa, da bo odnose med obema državama urejevala za vsako državo posebna emisijka banka. Trgovinski sporazum je postal opolnomočen 13. junija t. l. Jugoslavija bo pošiljala les, hmelj in razne rude; Francija bo pa izvažala obtične instrumente, kemijske proizvode, aparate, tekstilno blago in začimbe.

Po podpisu trgovinske pogodbe med Francijo in Jugoslavijo je pomočnik jugoslovanskega zunanjega ministra dr. Aleš Bebler na konferenci tiska izjavil med drugim:

»Trgovinska pogodba med Francijo je prva pogodba, ki so jo naši dve državi sklenili po vojni. Dogovor je bil sklenjen v zelo kratkem času brez težkoč. Mi se tega veselimo ter izražamo naše trdno upanje, da ne bomo ostali dolgo samo na tem, pač pa, da se bodo odnosi med našima državama bolj poglabljali.

Po tem dogovoru med Jugoslavijo in Francijo, ki je bil podpisan zdaj, bo prišel čas, ko bomo lahko sklenili druge, neprimerno bolj obsežnejše dogovore za trgovinsko zameno.

Upamo, da ni več daleč ta dan, je dejal na koncu minister Bebler.

Mihajlovič je priznal
da je izdajalec svoje domovine

Proces proti Mihajloviču in njegovim pajdašem, ki se že dober teden vrši v Beogradu ob največjem zanimanju domače in tu[illegible]e javnosti, čedalje bolj razkriva izdajalsko vlogo četniškega pokreta v Jugoslaviji med okupacijo.

V nadaljevanju procesa je izdajalec Mihajlovič priznal [illegible]oje zločine. Skušal se je sicer izvleči iz krivde, toda pod neovrgljivimi dokazi, ki mu jih je pripravila obtožnica, pod težo izdaje ljudstva česar se ne da skriti, je priznal zločin za zločinom. Najpomembnejši dogodek v poteku razprave proti Mihajloviču, pa je bilo vsekakor obtoženčevo priznanje, da so partizani začeli prvi borbo proti okupatorju. Ko je priznal, da je izdajal povelja in osebno vodil operacije svojih odredov proti NOV, ko je priznal sodelovanje četniških odredov z italijanskim in nemškim okupatorjem, je obtoženi Mihajlovič končno priznal, da so bili četniški komandanti izdajalci svoje domovine.

Številna so priznanja Draže Mihajloviča o izdajstvih, ki so jih vršili njegovi četniki nad narodi Jugoslavije; vsa ta priznanja govore o zvezah, ki jih je vzdrževal Mihajlovič z begunsko vlado, ki mu je odobravala borbo proti partizanom in sodelovanje z okupatorji govore o njegovih sestankih in sporazumih z Italijani, Nemci, Nedičem in drugimi izdajalci, govore o zlatu, ki ga je prejemal iz inozemstva.

Ko je bilo zaslišavanje Mihajloviča končano, sta prišla na vrsto obtoženca Moljevič, član tako imenovanega »Centralnega nacionalnega komiteta« vrhovnega vodstva izdajalskih četniških tolp in drugi član te družbe Miljovič.

Narodi Jugoslavije in ves svet z zanimanjem spremljajo ta proces, na katerem največji izdajalec v zgodovini narodov Jugoslavije priznava svoje zločine, proces, ki razkriva in nazorno prikazuje peklenske načrte mednarodne reakcije in sovražnikov Jugoslavije, da bi zadušili njegovo borbo za obstoj in svobodo.

Kai bo s Španijo?

Diplomatski opazovalec časopisa »Pravdee« je v zvezi s sejo Varnostnega Sveta od 13. junija, na kateri je bilo obravnavano špansko vprašanje, napisal med drugim:

»To vprašanje ne zadeva samo usode mučeniške Španije, ki so jo fašistični krvniki poteptali, pač pa tudi bodočnost organizacije Združenih narodov. Ali se bo ta organizacija končno pečala s stvarjo, za katero je bila ustvarjena: za borbo za trajni mir in za uničenje ognjišč napadalnosti, ali se bo pa podala na pot Ženeve, na pot gospodovanja neke določene skupine sil?«

Jugoslovanska delegacija v Parizu

Jugoslovansko delegacijo, ki bo v Parizu na konferenci ministrov zastopala in branila interese Jugoslavije in prebivalstva Julijske krajine, vodi zopet tovariš Kardelj.

Beneš spet predsednik

Dr. Beneš je bil ponovno soglasno izvoljen za predsednika Čehoslovaške republike.

500 miljonov za obnovo v coni B

Reka. Jugoslavija je dala preko vojne uprave jugoslovanske armade v Julijski krajini za obnovo cone B preko 500 milijonov lir.

Ljudske oblasti so že izdelale načrte za uporabo tega kredita, ki bo šel predvsem za popravo cest in mostov, prog; za šolske zgradbe in privatna poslopja porušena v vojni.

PO SVETU IN PRI NAS

Nova žrtev »dvatisočletne višje kulture«

Skvadristi ubili delavca Slovenca Karla Hlača

Delavci Trsta in drugih mest so v znak protesta stavkali

V soboto zvečer so fašistične skupine koljačev patruljirale po mestu. Ustavljale in preiskovale so ljudi. Med drugimi so napadli delavca Gilberta Povodnika. Ko je temu že skoraj uspelo uteči, mu je podstavil angleški vojak nogo, da je padel. Tedaj so se vrgli nanj skvadristi, ga pretepli in mu prebodli z bodalom trebuh.

Pol ure nato so iste fašistične skupine umorile tovariša Karla Hlača z dvema ubodoma v srce.

Ogromne množice antifašističnega ljudstva so spremile novo žrtev skvadrizma, zavratno ubitega delavca tovariša Karla Hlača na njegovi zadnji poti.

Ob njegovi krsti je zbrani množici spregovoril tovariš Petronio

Tisoč in tisočglava množica spremlja borca iz svojih demokratičnih vrst na zadnji poti. V nemi boli oropana dolžnosti svojega boja proti fašizmu stiska pesti v nezmotljivi veri v svojo končno zmago, v svobodo.

Na koga pada odgovornost?

»Zopet je padel naš tovariš Pristaniški delavec, pošten družinski oče, borec za neporušljivost naše enotnosti in bratstva. Tržaško ljudstvo se vprašuje kdo ga je umoril, kdo so pobudniki in zakaj je padel. Umorili so ga ker je bil antifašist, ker je bil delavec, ker je bil za bratstvo in ker je hotel, da bi bil Trst priključen kot sedma republika k Jugoslaviji. Za ta ogabni zločin so odgovorni oni, ki so potegnili Evropo v prepad, sejalci nemira in vojn. Odgovoren je tudi CLN. Lega Nazionale in razne stranke, ki s svojo propagando razpihujejo mržnjo in ki so tako zastrupile ozračje, da se morilci prav dobro počutijo v njem. Morilci, ki jih je narodno osvobodilna borba pregnala v temo, ki pa se sedaj vračajo na sonce in javno nastopajo in delujejo.

Toda krivda leži tudi v onih časopisih, ki o teh dogodkih molče.

Že leto dni nima ljudstvo več miru. To ni v čast onim ki nas vladajo. To preseneča antifašiste. Brezbrižnost oblasti je omogočila, da se je fašistično zločinstvo organiziralo, da ga podpirajo in pošiljajo v akcijo.

Tega je sedaj dovolj! Kje je policija? V ulici Milano so te skvadre nemoteno eno uro in pol ustavljale mimoidoče, zahtevale, naj jim pokažejo dokumente, jih preiskovale: skvadre, ki bi morale biti v končen tracijskih taboriščih. To se dogaja pri belem dnevu in nihče ne poseže vmes. In vendar je policija tako prizadevna, ko je treba aretirati antifašiste. Ko pa se dogajajo taki zločini nihče nič ne ve. Vse to, kar se dogaja sedaj v Trstu, onečašča naše mesto. Toda, kako morejo trditi, da nič ne vedo, ko pa vse mesto ve, kje se ti zločinci zbirajo in kdo jih ščuva in plačuje; vse to vedo — le policiji je to neznano.

Ubijajo z vzkliki: Italija, Italija!

To je nezaslišno »Še posebno se znašajo nad Slovenci, ki so toliko let trpeli pod fašističnim jarmom. Toda to še ni dovolj. Primer tov. Povodnika, kot ga je opisalo časopisje, nam odkriva še drugo odgovornost.

Vse to, kar se dogaja, je na las podobno dogodkom iz leta 1919. Ta tragična podobnost nam jasno kaže da ni nikakega dvoma o ciljih teh dejanj.

Umor tov. Hlače bi moral biti zadnji in slovesen opomin oblastem, opomin da bo ljudstvo izgubilo še zadnjo trohico zaupanja vanje.

Toda ti zločini, ti onemogli krči reakcije, ki ve da jo čaka konec, nazorno kažejo njeno slabost. Ona ve, da zgublja v svetu svoje zadnje postojanke. Še bolj jih zgublja s temi zločini. Sovraštvo in onemogli srd označujejo njih politično delovanje. Oni igrajo z zadnjo karto s političnim zločinom. Ko pa se morajo posluževati bodal, tedaj je njih boj že izgubljen. Fašizmu je odklenkalo, za kar gre hvala predvsem vsem našim žrtvam.

Slava žrtvam slovansko-italijanskega bratstva!«

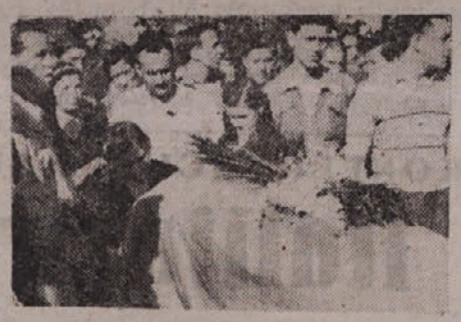

Žena ubitega tov. Karla Hlača in dva nepreskrbljena otroka plakajo za svojim očetom. Koliko slovenskih in italijanskih poštenih mater in otrok je italijanski fašizem že oropal milih svojcev? In danes sme svobodno še ubijati! Kje je vest odgovornih?

Tov. Boris Kraigher podal ostavko

Ker je bil tovariš Boris Kraigher, kakor je znano, poklican na novo mesto kot notranji minister Ljudske vlade Slovenije je podal na svoje dosedanje funkcije ostavko.

V pismu, v katerem prosi za potrditev ostavke, pravi tovariš Kraigher:

»Borba za priključitev Julijske krajine in Trsta k federativni ljudski republiki Jugoslaviji je dosegla tako stopnjo da lahko s polno gotovostjo upamo da bodo stoletne sanje slovenskega naroda narodov Jugoslavije in prebivalstva Julijske krajine tako slovenske kot italijanske oziroma hrvatske narodnosti v najkrajšem času v celoti izvolnjene. Samo v polnem zaupanju v to dejstvo sem se kot Primorec odločil da sprejmem povabilo IOOF v prepričanju da bom tudi pri svojem delu v Ljubljani lahko v celoti izvolnjeval dolžnosti ki mi jih nalagata PNOO in SIAU kot Primorcu.«

Tako predsedstvo PNOO-ja kot izvršni odbor SIAU-ja sta Kraigherjevo ostavko sprejela in izrazila tovarišu Kraigheriu največje priznanje in zahvalo za pomoč, ki jo je s svojo spretnostjo in borbenostjo nudil naši skupni stvari, to je borbi za priključitev Julijske krajine in Trsta k Jugoslaviji.

Tov. Branko Babič

tajnik izvršnega odbora SIAU

Na seji izvršnega odbora SIAU za Julijsko krajino in Trst, ki se je vršila 15 junija t. l., je bil namesto dosedanjega tajnika tovariša Borisa Kraigherja izvoljen tovariš Branko Babič.

Življenjski obstoj delavstva je ogrožan

Mestni odbor Enotnih sindikatov v Trstu je poslal ZVU v Trstu naslednjo spomenico:

Spričo naraščajočega razburjenja delovnih množic, ker se njihove gospodarske prilike vedno bolj slabšajo, je morala ta sindikalna organizacija zavzeti glede tega vprašanja svoje stališče.

14. t. m. so neposredni predstavniki delavcev na svoji skupščini razpravljali o tem vprašanju in izglasovali resolucijo. V tej resoluciji so pretehtali razne strani sedanjega stanja in njegove posledice za delavski razred, za bodočnost mesta in pokrajine. Poverili so sindikalni organizaciji nalogo, naj začne primerno akcijo za izboljšanje gospodarskih prilik delovnega ljudstva in rešitev domače industrije pred polomom, ker so te industrije glavni življenjski vir mesta in vsega področja.

Zato mestni odbor v imenu delavskega razreda, ki ga predstavlja, predlaga ZVU naslednje zahteve:

1. takojšnjo ustavitev odpuščanja z dela, da se prepreči nadaljnje naraščanje brezposelnosti in razkropitev specializiranih in kvalificiranih delovnih moči.

2. Nuditi čim večjo pomoč industrijskemu kompleksu CRDA za obnovo in obratovanje njenih ladjedelnic in naprav. Da se ladjedelnicam poverijo naročila in tako omogoči obnova trgovske mornarice, potrebne za pristaniški promet.

3. Najstrožji boj črni borzi, ki je vir nedovoljenih dohodkov špekulantov na škodo večine prebivalstva, od strani merodajnih organov.

4. Omogočiti nadziranje izdaje živilskih nakaznic po delavskih predstavnikih in onemogočanje kopičenja jestvin, ki jih nato prodajajo na črni borzi.

5. Omogočiti, da bo delitev racioniranih živil zadostovala potrebam delavstva in vsega prebivalstva.

6. Zaposlitev predvsem domačih delovnih moči namesto onih, ki prihajajo od zunaj in omogočiti nadzorstvo borze dela po mestnem odboru Enotnih sindikatov po enem ali več njegovih predstavnikih, ki bi bili pri njej zaposleni.

Spričo važnosti in nujnosti tega vprašanja, ki se tiče obstoja velikega dela prebivalstva toplo priporočamo ZVU, kot zaupni upravnici cone A in torej odgovorni za njeno gospodarsko nedotakljivost, naj posveti resno pažnjo omenjenim zahtevam in naj jih natančno preuči.

OZADJE STAVK

Že več mesecev pred koncem vojne je v Združenih ameriških državah izbruhnila vrsta večjih stavk. Takoj po končani vojni se je število delavskih stavk povečalo. Po uradni statistiki je bilo leta 1945 zaradi stavk izgubljenih 35 milijonov delovnih dni, od teh 32 milijonov po končani vojni. Izgube na mezdah so znašale 15 milijonov dolarjev dnevno.

Letos v januarju je zajel val stavk še večje število delavcev. V tem mesecu je stavkalo okrog 1,700.000 delavcev. V teh stavkah je bilo izgubljenih 19,200.000 delovnih dni. V začetku marca se je število stavkujočih delavcev znižalo, toda v začetku aprila je začelo stavkati 400.000 rudarjev.

Kateri so glavni vzroki, da je val stavk po vojni zajel Združene ameriške države?

Brezposelnost je bila v Ameriki pred vojno še vedno velika. Ukrepi prezidenta Roosevelta za odstranitev brezposelnosti v okviru kapitalističnega sistema niso mogli odpraviti snovnih zakonov kapitalističnega gospodarstva, ki privedejo do brezposelnosti. Pokazalo se je, da za ameriški kapitalizem ne veljajo nobeni posebni zakoni, ki bi se razlikovali od gospodarskih zakonov v drugih kapitalistično razvitih deželah. Navzlic vsem ukrepom, storjenim v okviru New deala (nove smeri) je bilo v Združenih državah tik pred drugo svetovno vojno še vedno nad 10 milijonov brezposelnih.

Brezposelnost je bila likvidirana šele v začetku vojne oziroma nekaj mesecev preden je Amerika uradno posegla v vojno, ko je bilo ameriško gospodarstvo dejansko že usmerjeno na vojno gospodarstvo. Vojna industrija je naglo absorbirala množice brezposelnih ameriških delavcev. Pa ne samo to. Zaposlila je tudi veliko število tistih, ki nikoli prej niso mogli biti zaposleni v industriji, kakor recimo žene, mladino in črnce.

Med vojno je vlada storila ukrepe v pogledu kontrole nad cenami in mezdami ter vzdrževanja ravnotežja med njimi. Cene in mezde so bile formalno »zamrznjene«. Toda kljub kontroli so cene naraščale; vlada ni mogla obdržati mej, ki jih je bila postavila cenam. Med vojno so poskočile cene življenskih potrebščin za 35 do 45%, kar pomeni, da so realne mezde padle za 20 do 30%.

Toda delavci tega nesorazmerja niso čutili tako, kakor je izraženo v odstotkih. Delali so v prvi vrsti večje število nadur, delovni teden, ki je znašal pred vojno 40 delovnih ur, je bil podaljšan. Delavci so delali med vojno po 70 in celo po 90 ur na teden. Za vsako naduro so dobivali po 50%, ob nedeljah in zapovedanih praznikih pa 100% poviška. Tako so delavci kljub znižanju njihove realne mezde zaslužili v skupnem znesku več kakor prej. Kar je zgubil delavec na realni mezdi, to je nadomestil z dolgim delovnim časom.

Ko pa je bilo vojne konec, pa tudi že nekaj mesecev prej, ko je jela vojna industrija omejevati proizvodnjo, se je pričelo krčenje delovnega časa in odpuščanje z dela. Iz industrije so bile v prvi vrsti odpuščene žene in črnci. Namesto nadurnega dela so začeli delavci znova delati normalnih 40 ur tedensko, kmalu pa še mnogo manj, ponekod samo 2—3 dni v tednu.

V takem položaju se je nesorazmerje med cenami in mezdami kmalu občutilo. Vprašanje tako imenovane rekonverzije iz vojnega v gospodarstvo v mirnem času je najbolj občutil delavski razred. Delavci zahtevajo zvišanje mezd, da bi se to nesorazmerje izravnalo. Kapitalisti si prizadevajo, da bi težave prehoda na proizvodnjo v mirnem času prevalili zgolj na ramena delavskega razreda, da bi še bolj povečali svoj dobiček, obenem pa izkoristili položaj za razbijanje delavskih organizacij.

Delodajalci so se že med vojno zasigurali, da bi med prehodom na proizvodnjo v mirnem času ne trpeli škode. Spravili so v prvi vrsti velikanski dobiček v vojni proizvodnji, glavno breme izdatkov pa so prevalili na delavski razred. Med vojno se je bil srdit boj okrog davčne politike. Kapitalisti so hoteli prevaliti davke na delavske mezde. Mezde in plače so bile visoko obdavčene — približno z 20%. Vendar pa je bilo treba više obdavčiti tudi dobičke kapitalistov. Toda ta čas, ko so bile na primer delavske mezde »zamrznjene« in se niso

ŠČEK PRIPOVEDUJE

SAZONOV IN MOLOTOV

V poletju 1914. je Avstrija napovedala vojno Srbiji. Avstriji se je pridružila Nemčija, Srbiji pa Angleška, Francoska in Rusija.

Eno leto so se vojskovali. Italija pa je bila še nevtralna. Ves svet se je oziral v Italijo, s katero stranko bo potegnila Italija je mešetarila: Kdo da več?

V poznem poletju 1915. sem s prijatelji sedel v župnišču v Trnovem pri Ilirski Bistrici. Čakali smo dekana drja Josipa Kržišnika, ki je bil odšel na potovanje. Vse popoldne smo ga čakali. Večerilo se je.

Nenadoma nekdo potrka in vstopi: Kdo? Gospod dekan. Ves bled in žalosten: »Prijatelji, prinašam grozno novico.«

Kaj takega?

Londonski pakt

Dr. Kržišnik je govoril: »Danes sem zvedel da je Italija sklenila s Francosko, Angleško in Rusko taino pogodbo, ki se glasi: Italija stopi v vojsko na stran zaveznikov, zato pa dobi Primorsko. — Tudi Rusija je podpisala. Prodani smo. To mi je sinoči zaupal sam škof dr. Mahnič. Prijatelji, zgubljeni smo Primorska in del Kraniske pride pod Italijo.«

Žlice smo odložili. Nismo mogli več jesti. Nismo mogli več govoriti. Napregel sem konja in se žalosten vrnil v Jelšane.

Šele mnogo pozneje sem se prepričal, da je dr. Kržišnik govoril golo resnico. Dne 26. aprila 1915. so nas v Londonu prodali. 28 dni kasneje pa je napovedala Italija Avstriji vojno.

Kako sem prišel do resnice? Vse je šuštelo o nekem tajnem dogovoru, toda gotovosti ni bilo. Na vsak način pa smo hoteli dognati resnico. To je uspelo znanemu hrvatskemu politiku drju Supilu.

V tistem času je bil ruski zunanji minister Sazonov. Lokavi dr. Franjo Supilo je obiskal Sazonova in mu meni nič tebi nič zalučil v obraz: »Excelenca, vi ste nas prodali!«

Sazonov, ki je bil pakt podpisal in so si takrat ministri-podpisniki obljubili, da ostane pakt v tajnosti do konca vojne, je zdaj mislil, da je tajnost izdana. Obledel je kakor mrtvaška sveča in molčal. Tako je prišla resnica na dan.

Kar nas je bilo v tistem času pravih Jugoslovanov, smo bili razočarani nad Rusijo. Prodani smo. Kdo ve za koliko let? Kdaj pride do rešitve? Ali sploh pride do rešitve?

Ko se je l. 1918. vojna končala, je Italija prevzela Primorsko in jo četrt stoletja »upravljala«.

1915 — 1946

Vnela se je druga svetovna vojna, med drugim tudi vojna med Italijo in Jugoslavijo. Tudi takrat gre za usodo Primorske. Jugoslavija je Primorsko sicer osvobodila toda Italija jo terja.

In spet so se zbrali zunanji ministri in sicer istih držav kakor l. 1915.: angleški, francoski, ruski in vrhu tega še amerikanski. Anglija, Francija in Amerika hočejo Primorsko razdeliti: en kos Italiji, drugi kos Jugoslaviji.

Samo sovjetski minister se je uprl. To stoji trdno kakor Nanos na Vipavskem: Če bi Sovjetske zveze ne bilo, bi bili Primorci navzlic vsem žrtvam že prodani.

V Moskvi ni več Sazonova, ki bi podpisal. Tam je danes Molotov.

Na pariški konferenci zunanjih ministrov je Molotov rekel: Trst z vso Primorsko pritiče Jugoslaviji. Trst se ne sme ločiti od Julijske krajine, ker to bi pomenilo odsekati glavo od telesa. Odtrgati Trst od Julijske krajine bi pomenilo vzeti Jugoslaviji edino veliko pristanišče. To bi pomenilo onemogočiti Trstu nadaljni razvoj.

Nadalje je Molotov podal v Moskvi 26. maja to-le izjavo: »Na konferenci zunanjih ministrov ni nihče osporaval, češ da jugoslovanske zahteve po Primorski ne bi bile pravične. Potrebno je da se doseže takojšnja rešitev italijansko-jugoslovanske meje, taka rešitev, ki naj zadovolji nacionalne interese Jugoslavije.«

Bratje! Kakšna razlika med letom 1915. in 1946! Med Sazonovom in Molotovom!

Sazonov je bil naše 25-letno prekletstvo, Molotov je naše upanje.

Glavno skladišče in zadružna pekarna delavskih zadrug za Trst, Istro in Furlanijo v Trstu. Največja ustanova te vrste v srednji Evropi in ena med največjimi na svetu. Plod požrtvovalnosti in visokega čuta vzajemnega zadružnega delovanja delavstva Julijske krajine. Vojna je uničila vse.

IZ JUGOSLAVIJE

NOVA VLADA LJUDSKE REP. SLOVENIJE

Z ukazom Prezidija Ljudske skupščine FLR Jugoslavije je bil ta teden imenovan za ministra za industrijo osrednje jugoslovanske vlade in za predsednika gospodarskega sveta dosedanji predsednik vlade Ljudske republike Slovenije, tovariš Boris Kidrič. Dosedanji minister za industrijo v osrednji vladi, Andrija Hebrang, je podal ostavko zaradi bolezni, ki ga je ovirala pri opravljanju poverjenih dolžnosti.

Na seji Prezidija SNOS-a je bil na Kidričev predlog poverjen mandat za sestavo nove slovenske vlade tovarišu Mihu Marinku, članu IOOF Slovenije. Nova slovenska vlada se je nekoliko spremenila in je naslednja:

predsednik: Miha Marinko,

podpredsednik: Marjan Brecelj,

podpredsednik: Ivan Maček,

predsednik kontrolne komisije: Vida Tomšič,

predsednik načrtne komisije: Sergej Kraigher,

minister za notranje zadeve: Boris Kraigher,

minister za pravosodje: dr. Jože Pokorn,

minister za prosveto: dr. Ferdo Kozak,

minister za finance: Zoran Polič,

minister za industrijo in rudarstvo: France Leskovšek,

minister za trgovino in preskrbo: Tone Fajfar,

minister za kmetijstvo in gozdarstvo: Janez Hribar,

minister za delo: Tomo Brejc,

minister za gradnje: dr. Miha Kambič,

minister za narodno zdravje: dr. Marjan Ahčin,

minister za socialno skrbstvo: dr. Anton Kržišnik.

Po svečani zaprisegi je predsednik vlade tovariš Miha Marinko izjavil, da bo nova vlada nadaljevala delo in politiko vlade tov. Borisa Kidriča in v krajšem govoru naznačil te naloge.

KDO JE NOVI PREDSEDNIK TOV. M. MARINKO?

Izhaja iz delavskega razreda. Je dosleden in prekaljen v borbi s sovražniki ljudstva, ima velike organizacijske sposobnosti in visoko spoštuje kulturne vrednote.

Že s 13. letom je delal v tovarni stekla, potem pa v rudnikih. V letih 1918. in 1920. pa se je že udejstvoval v delavskih gibanjih. Ker pa so ga protiljudski režimi v bivši Jugoslaviji zaradi tega preganjali, je emigriral v Francijo, kjer je ves čas aktivno delal za zboljšanje življenja svojih delavskih tovarišev v domovini. Leta 1931 je odšel v Sovjetsko zvezo, od koder pa se je vrnil že 1933 leta v Jugoslavijo in že takrat deloval skupno s tovarišem Kardeljem in Kidričem.

Po zlomu stare Jugoslavije je bil med prvimi organizatorji Osvobodilne fronte, član glavnega štaba odredov Slovenije in kot tak je vodil prve oborožene akcije partizanskih odredov. 1941. leta so ga v Ljubljani ujeli Italijani, ga nekaj časa mučili po zaporih in potem obsodili na 30 let ječe. Po kapitulaciji Italije se je znova priključil političnemu in organzacijskemu delu v narodno-osvobodilni borbi.

NA MLADINSKI PROGI BRČKO-BANOVIČI

V okviru mladinskega tedna so prevzele delovne brigade, ki delajo na mladinski progi, naše nove obveze za dosego boljšega delovnega efekta in za kulturno-prosvetni dvig svojih članov. Mladinci so že pričeli izvajati obveze z velikim poletom in požrtvovalnostjo.

Moravska delovna brigada je pri izpolnjevanju svojih obvez izkopala 1430 m³ zemlje, to je 450 m³ več kakor je bilo predvideno. Poleg tega pa je brigada sama popravila 20 vagončkov in 10 samokolnic. Črnogorska brigada je pri izvrševanju svojih obvez povečala delovni efekt za 31%. Prav tako so znatno povečali svoj delovni efekt mladinci goranske delovne brigade. Ob zaključku mladinskega tedna se je vršil miting, na katerem se je 20% mladincev in mladink iz te brigade obvezalo, da bodo ostali na progi toliko časa, dokler ne bo odpeljal prvi vlak po progi Brčko—Banovići.

Dela na mladinski progi se bo udeležila tudi mladina jugoslovanskih izseljencev v Franciji. Na progi dela tudi že albanska mladina, v kratkem pa bo prispela tudi mladina iz Sovjetske zveze in Bolgarije. Zveza prijateljev Titove Jugoslavije v Češkoslovaški pa je sklenila, da bo poslala 2 brigadi na mladinsko progo, ki bosta pomagali junaški jugoslovanski mladini pri njenih naporih.

LR HRVAŠKA

Obnova vinogradov v Dalmaciji

Vinogradništvo v Dalmaciji je glavna kmetijska panoga, ki zaposluje najširše plasti ljudstva. Zaradi tega so ljudske oblasti po osvoboditvi posvetile največjo pozornost obnovi vinogradov za vse dalmatinske kraje. Oblastni ljudski odbor za Dalmacijo je sklenil odposlati nekaj vinogradniških strokovnjakov v Francijo, da bodo tam proučili metode francoskih vinogradnikov, kakor tudi francoske trte, ki so bolj odporne proti raznim škodljivcem in boleznim.

LR SRBIJA

Obnova in gradnja cest v zapadni Srbiji

Te dni je bil na svečan način izročen prometu nov betonski most preko reke Ržave na cesti Užice—Višegrad—Sarajevo. Ta most je bil zgrajen namesto starega, ki so ga Nemci docela porušili. Z dograditvijo mostu je omogočen cestni promet med Srbijo, Bosno in Sandžakom. V polnem teku so tudi gradbena dela dograditve ceste iz Užic v dolino Lima v Sandžaku. Pri gradnji sodelujeta užička in sandžačka mladinska brigada.

Uspešen lov na morske ribe

Letos so se v Jadranu pojavile v velikem številu plavke (škombri). Zato je treba čim bolj pospešiti možnost preskrbe prebivalstva z ribami. Doslej je bilo nasoljenih okrog 100 vagonov rib. Sveže pa izvažajo tudi v Trst.

DROBNE ZANIMIVOSTI

Kolikšen je bilijon? Nekdo je vprašal, koliko časa bi moral zaporedoma šteti, da bi prišel do bilijona. Odgovoru na to vprašanje se vsakdo začudi; glasi se namreč: Devetnaist tisoč let. Če potrebujemo minuto časa, da štejemo do sto, naštejemo v eni uri do 6000, v enem dnevu do 144.0000, v enem tednu do 1.008.000. Potemtakem bi prišli šele v 19.000 letih do 995.903.000.000, do števila, ki pa še vedno ni bilijon. Pri tem bi moral človek šteti neprenehoma dan in noč in izgovarjati velika števila prav tako hitro kot majhna.

V AMERIKI

mogle zvišati več kakor za 15% v primeri z mezdami iz leta 1941, so pa delodajalci preprečili zakon, po katerem bi morali biti njihovi dohodki omejeni na največ 25.000 dolarjev letno.

Poleg tega se jim je pred vojno posrečilo izposlovati zakon, po katerem jim bodo vrnjeni davki, kolikor bi bil njihov dobiček v dveh letih po vojni nižji od njihovega rednega dobička. Tako so si delodajalci ne samo že vnaprej zagotovili svoje dobičke v povojnem razdobju — delavcem pa niso zagotovili niti mezd, niti zaposlitve — temveč so si hoteli s tem zagotoviti tudi pomoč države v borbi proti delavskemu gibanju in bodočim delavskim stavkam. Po tem zakonu bi se namreč lahko državni fondi uporabljali za razbijanje delavskih stavk, ker zakon določa, da morajo biti v primeru padca dobička, pa naj bo vzrok kakršen koli, delodajalcem vrnjeni med vojno plačani davki.

Poleg tega si reakcija prizadeva, da bi bil izdan zakon, ki bi onemogočal stavke. V januarju je bil predložen Kongresu osnutek zakona, po katerem naj bi se določil tako imenovani »cooling of period« štirih mesecev. Po tem osnutku bi morali pred razglasitvijo stavke miniti štirje meseci, v katerih bi si delodajalci in delavci prizadevali poravnati medsebojne spore in konflikte. To bi dejansko pomenilo z zakonom onemogočiti stavke, ker je nešteto možnosti, da se v štirih mesecih zlomi borbenost in pripravljenost delavcev na stavko in da se ustvari čisto drugačen položaj, kakor je bil tisti, ki je povzročil stavkovno gibanje.

Jasno je, da se bo razredna borba v Združenih državah poostrila. Ameriški velekapitalisti si na vse kriplje prizadevajo, kakor so si prizadevali po prvi svetovni vojni, da bi razbili delavske organizacije. Zdaj je želo njihove borbe naperjeno v prvi vrsti na razbijanje CIO-sindikatov (Kongres industrijskih organizacij), da bi paralizirali nadaljni porast naprednega ameriškega sindikalnega gibanja. Pri tem početju uživajo veliki ameriški trusti največjo pomoč in podporo reakcionarnega vodstva AFL (American Federation of Labour — Ameriška federacija dela), ki ji načeluje William Green. Vodstvo AFL dosledno vodi politiko razbijanja delavskega gibanja v deželi in v mednarodnem obsegu (odklonitev pristopa k Svetovni sindikalni federaciji, stališče proti sovjetskim sindikatom, kampanja proti Konfederaciji dela Latinske Amerike itd.).

Ekonomski položaj ljudstva v Združenih državah tudi pred svetovno vojno ni bil zavidanja vreden, čeprav mislijo mnogi nepoučeni drugače. Po uradni statistiki in izjavi bivšega viceprezidenta ZDA Henrya Wallacea tretjina ameriškega naroda pred vojno ni imela dovolj življenskih sredstev. Tretjina družin v Združenih državah je živela z dohodki izpod 100 dolarjev mesečno, a kot minimalni dohodek za življenje ene družine se smatra 100 dolarjev mesečno.

Zdaj, po vojni, se bo položaj delavcev slabšal, če se jim ne bo posrečilo odločno upreti se naskokom velekapitala. Eden izmed prvih pogojev za večji in trajnejši uspeh v tej borbi je enotnost delavskega razreda. Delodajalcem se je doslej s pomočjo njihovih agentov in drugih reformističnih voditeljev v delavskih organizacijah še vedno posrečilo preprečiti to enotnost. Uspeh sedanjih stavk se ne bo presojal samo po tem kolike bodo z njimi priborjene postavljene zahteve, temveč tudi po tem, koliko se bo v njih izgradila borbena enotnost delavskega razreda. Delavski razred Združenih držav šteje nad 80% vsega prebivalstva. Ta ogromna sila bo lahko prišla do popolnega izraza šele, ko bo dosežena ta enotnost.

Sedanje stavke so še en dokaz več, da so krize v Združenih ameriških državah neogibne in da rasto iz kapitalistične strukture ameriškega gospodarstva, ki zanje ne veljajo nobene »teorije izključnosti«, po katerih bi hodil razvoj ameriškega kapitalizma posebna pota. Ni posebna moč ameriškega kapitalizma, ni poseben tehnični razvoj in koncentracija kapitala ne spremene v bistvu značaja kapitalizma in tud. ne odstranijo njegovega nasprotstva. To nasprotstvo bo vedno ostrejše in sedanje stavke so samo etapa v nadaljni zaostritvi razredne borbe v Ameriki.

Ferdo Delak — vodja Slov. narodnega gledališča

Košič Milan - »Chris Christopherson« v Ana Christie

Danilo Turk-Joco - »Dr. Mrož« v drami »Raztrganci«

Valič Sandi - »Ferlež« v drami »Raztrganci«

Polde Dežman - »Mihol« v drami »Raztrganci«

NAŠE GLEDALIŠČE je last vsega ljstva

Gostovanje SNG širom Primorske

Slovensko narodno gledališče, ki ga vodi tov. Ferdo Delak, je s svojimi nastopi v Trstu in njegovi okolici ter s svojimi številnimi in uspešnimi gostovanji v Gorici, Tržiču in po skoraj vseh večjih vaseh Slovenskega Primorja dokazalo in še zmerom dokazuje, da je v najširšem pomenu besede zares narodno, to je **ljudsko** gledališče, namenjeno vsemu ljudstvu in ne samo neki njegovi privilegirani plasti.

»Ljudski tednik« je prinesel v svoji 2 številki (1. febr. 1946) krajši oris enega izmed takih gostovanj, in sicer z naslovom »Z gledališčem po Soški dolini«. Zdaj nam je podal tovariš, član te gledališke skupine, oris še drugih gostovanj, pri čemer pa pripominjamo, da je del skupine zopet na poti po Slovenskem Primorju s svojimi prireditvami.

Po svojem gostovanju za lanski božič po Vipavski in Soški dolini, na katerem so se naši požrtvovalni igralci vozili na odprtih kamionih ter si preganjali mraz s petjem in šalami, — v nekaterih vaseh so vprizorili kar po dve predstavi na dan! — so se za Silvestrovo vrnili domov v Trst, kjer so jih z novim letom spet čakale nove naloge.

Tov. Fišer, vrli igralec, inšpicient, tehničar in kaj vem kaj še vsega pri naši igralski družini, pripoveduje dalje:

Novo leto

Prvi dan novega leta smo igrali v Sežani »Rošlinko«, za sv. Tri kralje pa smo gostovali na Opčinah z »Desetim bratom«. Občinstva je bilo toliko, da nam je bilo kljub mrazu kar vroče. A to že ni bila več prava turneja, igrali smo le v presledkih in pa v bližini Trsta: 13. januarja v Nabrežini dvakrat, 19. pa v Škednju in 20 pri Sv. Ivanu.

Nato smo se spet podali za dva dni na pot in igrali 26. januarja v dvorani Aleto v Izoli in 27. januarja v gledališču »S. Chiara« v Kopru.

Ribič pametuje

Ribiči iz Izole in okoliški kmetje, prebivalci Kopra in okoličani so nam bili zelo hvaležni za naš poset. Neki ribič iz Izole je pametoval: »Škoda, da slabo razumem slovensko, toda vseeno sem užival, ker sem uvidel, da igrate zelo naravno in da je to, kar igrate, namenjeno ljudstvu. Kar pa so nam prej igrali je bilo povečini namenjeno t. i. »višjim plastem« ali pa je bilo tako bedasto, da je človeka odbijalo.«

Omenil bom samo mimogrede še ostale predstave »Rošlinke« v tržaški okolici in sicer smo igrali 2. februarja dvakrat v Rocolu, 3. febr. na Opčinah, 19. pri Sv. Jakobu.

Bor: Raztrganci — Shaw: Kako zabogatiš

Pripraviti smo morali dve premieri v gledališču »Fenice« in sicer za 17. februarja »Raztrgance« in za 18. »Kako zabogatiš«. Obe igri sta imeli velik uspeh, a »Raztrganci« so tako navdušili publiko, kakor še nobena igra prej. Najboljši dokaz temu so številne reprize, skoraj petdeset do danes. To igro smo največkrat igrali in žela je povsod največji uspeh.

Zopet na pot

V »Prosvetnem domu« na Opčinah smo vprizorili 23. februarja »Kako zabogatiš« 26. februarja pa smo se podali na pot, sedli smo v kamion in se peljali v Bovec nepozabnega spomina. Vprizorili smo dve igri: Borove »Raztrgance« in Zupanov »Andante patetico«.

Andante patetico

»Andante patetico« je prav za prav pripovedovalna snov, ki jo je tov. Tiran priredil kot recitacijo in naštudiral. Kdor se količkaj razume na gledališko umetnost, bo potrdil, da je opravil občudovanja vredno delo. Že samo naučiti se na pamet toliko teksta in takega teksta, ki zahteva celourno podajanje enega samega igralca, je skoraj da Sisifovo delo. Preučiti pa ta tekst v podrobnostih in ga živo podati, tako da pridejo do veljave tudi najdrobnejše nianse, je umetnost in Tiran je to dosegel.

Ne bo ga ločila

V Bovcu smo igrali »Raztrgance« dvakrat in »Andante patetico« enkrat v istem dnevu, in sicer popoldne »Raztrgance« in »Andante patetico«, zvečer pa »Raztrgance«.

Po večerni predstavi, ki ji je prisostvoval tudi zavezniški guverner s tolmačem, je predsednik domačega prosvetnega društva izrekel dobrodošlico članom Slov. nar. gledališča. Tov. Joco pa se je zahvalil in omenil, da je to gledališče — gledališče slovenskega Primorja, ki ga ne bo ločila nikoli več nobena umetno postavljena črta, ker si je to zemljo primorsko ljudstvo priborilo v osvobodilni borbi in ne bo odnehalo, dokler se ne združi z materjo Jugoslavijo.

»Parla italiano«

Po govoru pa je prišel član civilne policije in hotel aretirati tov. Jocota, češ da je žalil zaveznike. Tov. Joco mu je odgovoril, da ni res in da sploh ne bo šel s civilnimi policisti, ampak le z zavezniškimi. Tedaj je civilni policist šel iskat zavezniškega policista. Ko je ta prišel, mu je naš tov. Sila, ki govori dobro angleško, začel v angleščini pripovedovati o dogodku, a civilni policist se je razjaril: »Parla italiano, qui si parla italiano« (govori italijansko, tu se govori italijansko). Zavezniški policist se je zakrohotal in rekel tov. Sili, naj nadaljuje. No, tov. Joca so peljali na policijo, hoteli so, naj podpiše neko izjavo, ki je pa, ker ni bila točna, tov. Joco ni podpisal ter zahteval, da ga najavijo guvernerju. Ta mu je obljubil, da ga bo sprejel prihodnje jutro, obenem je zavezniški častnik odredil, naj ga izpusté. Drugo jutro se je zavezniški guverner opravičil in je dejal, da je bila kriva vsemu samo neljuba pomota.

V Kobaridu nismo »Raztrgance« in »Andante patetica« igrali več nad pekarno, ampak v dvorani za kino. Občinstvo je bilo navdušeno. Zvečer nam je Prosvetno društvo priredilo čajanko.

V Tolminu je bil prav tako topel sprejem kot prvič in obisk še boljši.

Pa se poje

V Kanalu pa... No, Križničeva dvorana v Kanalu ni zelo prostorna in oder ni najbolje opremljen, a občinstvo... Nikoli ne bom pozabil tega občistva. Električna napeljava, s katero smo imeli križe in težave, še preden smo začeli igrati, je po prvem dejanju odpovedala. Da bi dobili zopet tok, je bilo treba čakati najmanj pol ure. Pričakovali smo, da bo občinstvo nestrpno in da bo zapustilo dvorano. A kaj še. V dvorani so začeli peti, lepo, ubrano in kmalu smo se jim pridružili tudi mi z odra in petje se je nadaljevalo vse dotlej, da smo dobili tok. Uspeh obeh iger je bil izreden.

Preko Renč v sončna Brda

Iz Kanala smo se napotili v Renče. Renče, to je bila prva vas, kjer sem videl sledove okupatorja v večjem obsegu: po[...] zaradi bombardiranja porušene hiše in [...]o pričali o ustreljenih talcih. Take vasi s[...] razumele naši dve igri, ki sta obe verni sl[...]nskih bojev.

Iz Renč smo se [...] Medano, v sončna Brda, ki pa niso bila son[...]o jih obiskali; deževalo je, manj prvi dan [...] huje pa drugi dan v Kojskem. V Meda[...] poldne in zvečer igrali »Raztrgance«, v [...] pa »Raztrgance« in »Andante patetico«.

Počivali smo en[...]em pa igrali v Gorici »Kako zabogatiš«, [...]pa ponavljali »Desetega brata«. Koj dan za[...]no gostovali v Opatjem selu z »Raztrganci« [...] dvakrat.

P[...] Gorici

Iz Komna smo s[...] Gorico, kjer smo igrali »Raztrgance« in p[...]esem s ceste«. Ta Šurekova igra, ki je [...]predelana za film, je v resnici dober kom[...]na, živahna, polna humorja, tu pa tam [...]mentalna in dramatična, bi prišla še bolj [...], ko bi bila posebno v prvem dejanju, ki [...]iko predolgo, bolj zgoščena. Uspeh je [...]emu velik. Obe igri so Goričani sprejeli [...]n odobravanjem.

[...]co

Tudi te turneje [...]konec, a ta turneja ni tako gladko potek[...]va, ni čuda, saj je bila tudi mnogo daljša in napornejša. Tov. Dujec je zbolel že v Kobaridu in iz Kanala smo ga morali z avtomobilom prepeljati v bolnišnico v Gorico. Sam sem bil bolan tudi že iz Kobarida, a sem se pretolkel do konca gostovanja.

Nedeljo za tem smo gostovali v Kopru v gledališču S. Chiara, v ponedeljek smo igrali v gledališču Fenice v Trstu »Pesem s ceste«, v torek pa smo praznovali istotam 25-letnico odrskega delovanja Justa Košute.

Kjer sem to delo začel...

Ne bom vam pripovedoval o prazničnem razpoloženju, o navdušenju, o številnih vencih, o lepih govorih, rekel bom samo: »Justo ali Pepo (kakor ti v Križu pravijo, povej mi no, zakaj ti pravijo Pepo?), imel si rosne oči. No, pa te je vendar prijelo, ti zakrknjeni, nepoboljšljivi grešnik.« V resnici je bil ganjen naš Justo, ko je rekel: »Želel sem si 25-letnico praznovati v Trstu, na tržaškem odru, kjer sem svoje delo začel.«

Navdušenje v Tržiču

Samo mimogrede bom omenil, da smo igrali »Raztrgance« 21. marca na Opčinah, 22. na Kontovelu, 23. dvakrat v Nabrežini, a vtisa, ki sem ga doživel v Tržiču, kjer smo igrali v »Circolo d'Arte e Cultura« (Umetniško kulturnem krožku) nočem zamolčati.

Igrali smo pred italijanskim in slovenskim občinstvom in pred predstavo sem stopil pred zastor in v italijanščini na kratko raztolmačil pomen in vsebino igre. Ljudstvo je sledilo z velikim zanimanjem in se tako vživelo v igro, da je proti koncu ob prihodu partizanov glasno vzklikalo. To se je sicer tudi drugod že večkrat primerilo, toda tu je navdušenje kar prekipevalo.

Proslavo 25-letnice odrskega udejstvovanja Justa Košute pa so hoteli praznovati tudi v Gorici, kjer je bil več let režiser dramskega krožka. Ta proslava se je vršila 6. aprila z »Raztrganci«. Drugi dan pa smo ponavljali »Pesem s ceste« in »Vdovo Rošlinko«. Igrali smo še dvakrat »Raztrgance« v Boljuncu in sicer 14. aprila.

O'Neill: Ana Christie

29. aprila je bila premiera O'Neillove »Ana Christie« v okviru praznovanj 1. maja. To je doslej najtežja igra, ki jo je igralo Slov. narodno gledališče za Trst in Primorje. Svetovno znani O'Neill je morda spisal nekaj še boljših iger, a ni čuda če je ta najpopularnejša, saj jo je v filmski izdaji igrala Greta Garbo. Izpadla je primeroma dobro, zlasti dober je bil Košič kot stari Chris.

Najdaljša turneja

Pričeli smo nov cikel gostovanj začenši v Herpeljah, kjer smo 3. maja igrali »Raztrgance«, 4. maja pa »Raztrgance« in »Vdovo Rošlinko«, v Podgradu 5. maja »Raztrgance« »Vdovo Rošlinko« v Ilirski Bistrici 6. maja »Raztrgance« 7. maja »Vdovo Rošlinko«, v Knežaku 8. maja »Raztrgance«, 9. maja »Vdovo Rošlinko«.

Pozabil sem povedati da je prišel to pot z nami tudi naš slikar tov. Jože Cesar, ki je v Knežaku naslikal prav lepo sliko, ki jo bomo kmalu občudovali na kaki razstavi. Tu v Knežaku pa smo videli še druga umetniška dela in sicer v farni cerkvi, ki jo je freskiral naš umetnik Černigoj.

Veselo presenečenje

Iz Knežaka smo šli v Sv. Peter na Krasu, kjer nas je čakalo veselo presenečenje: Korijera, naša korijera, svetlo modro prebarvana, lepa, komodna! Sedaj pa bo vožnja prijetna. Pozabljene so vse težave in pozabljene vse bunke, ki smo jih dobili če nam je na glavo priletel del kulise ali kaj podobnega tekom naših voženj na kamijonu. V Sv. Petru na Krasu smo igrali 10. maja »Raztrgance« 11. »Vdovo Rošlinko«, 12. maja pa v Postojni popoldne »Raztrgance«, zvečer »Rošlinko«.

Živo srebro in Idrijčani

V Idriji smo igrali 14. maja »Raztrgance« 15. popoldne »Raztrgance«, zvečer »Vdovo Rošlinko«, 16. »Raztrgance«.

Idrija nam je posebno ugajala, občudovali smo krasoto okoliških gora, žuboreče Idrijco in posebnost stavb, a najbolj nas je razveselilo ko so nam dovolili, da obiščemo rudnike živega srebra in plavže. Idrijčani pa so pridno hodili na predstave, tako da smo igrali dvakrat več kot je bilo v načrtu.

V Cerknem smo igrali samo enkrat »Raztrgance« na tako majhnem odru da smo se komaj gibali in da sem kot Nemec celo zid (kuliso) podrl pri padcu.

V Sv. Luciji ob Soči smo igrali 18. »Raztrgance«, 19. pa »Vdovo Rošlinko«. Tu smo videli cerkev, ki jo je freskiral Tone Kralj.

V Ajdovščini smo gostovali 21. z »Raztrganci«, 22. z »Vdovo Rošlinko«, v Vipavi 23. in v Sežani 24. z »Raztrganci«. S tem je bilo te dolge turneje konec, a igrali smo še pri Sv. Ivanu in v Škednju v krožku »Zol«.

Ljudstvo nas je sprejemalo na naših gostovanjih tako prisrčno in se tako hvaležno odzivalo, da se bo vsak igralec gotovo vedno rad spominjal nanje.

Raztrganci na Nanosu

Posebno poglavje zasluži Nanos. Planinsko društvo nas je povabilo, da priredimo vrh Nanosa »Raztrgance«. Že v nedeljo smo se z našo korijero peljali tja uživat divjo lepoto te gore.

Zvečer pa ko so zagoreli kresovi, se je nudil našim očem očarljivo krasen razgled. Kdor ni preživel noči v gori ob ognju, nima pojma, koliko krasot ti znajo nuditi naše gore. Sicer so nekateri godrnjali proti mrazu in vlagi, a zjutraj so bili čili kot nikoli, celo tisti, ki niso nič spali.

Okrog enajstih smo pričeli s predstavo. Za to predstavo je tov. Košuta predelal igro za vprizoritev na prostem. Sodelovali so tudi naši partizani, v tretjem dejanju si imel zares vtis prave bitke in občinstvo je ob koncu sprejelo partizane, ki peljejo ukljenjene Nemce, z burnim aplavzom, ki je odmeval daleč v goro. Tudi igra je našla pri ljudstvu odmev, saj jo je doživljalo kot resnico.

Narodno je, kar gre med narod

Spominjal sem se tedaj besed tov. Joca, ki je takole razlagal občinstvu ob marsikateri priliki: »Ni Slov. narodno gledališče narodno le po nazivu, narodno je, ker gre med narod, ker za narod igra, med ljudstvo gre v vsako vasico, na vsakem našem slovenskem odru širom Primorja gostuje, ker si je to gledališče primorski narod sam ustvaril; mi pa, kot člani tega gledališča skušamo tej nalogi zadostiti.«

Trojica iz vesele „PESEM S CESTE"

Slika iz drame »Hlapec Jernej«

Zlata Rodošek - »Mami« v komediji »Pesem s ceste«

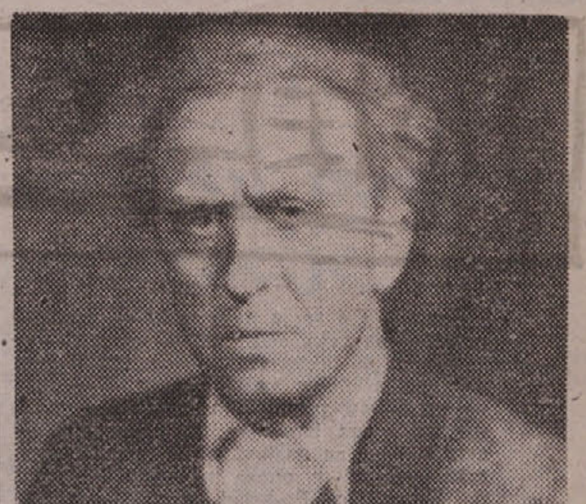

Košuta Just - »Rutar« v drami »Raztrganci«

Rakar Angela - »Rutarca« v drami »Raztrganci«

Modest Sancin v komediji »Kako zabogatiš«

Sancin Belizar - »Komandir« v drami »Raztrganci«

Ema Starc - »Kati« v komediji »Pesem s ceste«

HOTEL ŠANGHAJ

6

Roman

VIKI BAUM

Poslovenil FRAN ALBRECHT

Čang A-Tai se je rodil v čolnu, preživel mladost na reki, nato pa se pridružil nosačem, ki so prenašali gospodo. Pri svojem delu pa ni dolgo vzdržal. Napotil se je v veliko mesto, postal član coparske tolpe in ujel bogatega bančnika. Za odkupnino je zahteval, da ga nastavi v svoji banki ter se tako povzpel v enega najvplivnejših mož na Kitajskem. Poskrbel je za svojo izobrazbo, spremenil ime ter se poročil s hčerko odličnega gospoda v provinci.

Dobil je sina, kateremu je bilo prerokovano, da bo vodja tisočev. Ko je bil sin dveleti star, je Čang odpotoval v mesto ob morju v Šanghaj. Tu je spoznal, da so nekatere pokrajine odločene vreči gospostvo mandžuja s sebe. Doživel je, kako je v neki čajnici mlad moški poziral Kitajsko k uporu.

Šanghaj mu je tako ugajal, da je vanj preložil svojo banko. Kmalu si je znal pridobiti ogromne vsote denarja, vendar pa je v njegovem življenju bilo neko boleče mesto, in sicer njegov edini sin Yutsing.

Zmerom, kadar je dohitela Čanga vest, da mu je sin obolel, je prekinil svoje posle in odpotoval domov. Skušal je pridušiti svoj težki korak in svoj gromki glas in sedel na posteljo svojega v vročici vijočega sina ter mu skušal vdihniti in oddati nekaj svoje sile. Otrok pa ga je resnobno gledal in se ni smehljal, kadar je videl očeta. Imel je ozke prsi, upognjene rame in slonokoščeni obraz stare šolarske družine. Kmalu po svojem tretjem rojstnem dnevu je začel spraševati po znamenjih, ki so stala napisana na visečih zavojih na stenah. Čeprav je bil s svojim očetom zmerom vljuden in spoštljiv, je bilo vendarle videti, kot da ga je strah pred njim. Čang si je dajal veliko truda za tega svojega sina, več truda, kot si ga je dajal kdajkoli za kakšnega človeka ali kakšno stvar. A ostala sta si kakor na dveh bregovih široke reke in se nista zbližala.

Stari učitelj je še zmerom stanoval v enem zunanjih dvorcev, prav tako njegov sin, ki je takisto postal učitelj. Od teh dveh se je naučil Yutsing kmalu prvih znamenj, tistih dve sto štirinajst, ki se jih je svoj čas tudi njegov oče naučil, pa prve Konfucijeve nauke. Čang je bil zoper to. Po revoluciji je bil Konfucij odpravljen in učiti se je bilo dovolj boljšega, kot pa da bi kot papiga znal na pamet šolarsko učenost. V hiši je bilo preveč žensk in Yutsing ni imel moških okrog sebe, ob katerih bi se lahko meril ali s katerimi bi se moral boriti. Njegova mati je postajala čedalje vljudnejša, a videti je bilo, kot bi gorel v nji tih, trdovraten, sovražen plamen. S tem moškim detetom sta tičala veliko skupaj in imela skrivnosti in pridušen smeh, ki je utihnil, če je stopil Čang k njima. Nad jezerom so zmerom ležale mehke megle. Yutsing je zobal oslajene lotosove peške, kot so delala javna dekleta; bil je dragocen, edini dedič, dragotina, razvajenec, miljenec. Čang se je posvetoval s svojimi prijatelji v Šanghaju in nekega dne je vzel dečka s seboj ter ga vpisal v velikem mestu v tujsko šolo. Sicer so napravili tam kristjana iz njega, a ker ni Čang nikoli kdo ve kaj dajal na vero, mu je bilo vseeno, h kakšnim bogovom je molil.

Edino, kar je Yutsing po vsej priliki podedoval po svojem očetu, je bila svojeglavost in nezadovoljnost, ki je tirala mladega Čanga tako daleč po svetu. Ta nezadovoljnost pa je tirala dečka v nasprotno smer. Stran od bogastva, stran od nasilnih uspehov, ki jih je želel njegov oče. Prepozno je spoznal Čang, da je vpisal sina v napačno šolo, kjer se ni ničesar naučil o ponižnosti in otroški spoštljivosti. Čang je bil upornik od zdolaj navzgor. Yutsing je bil upornik v nasprotno smer. Njega je vleklo iz gorenje plasti, ki ji je pripadal, navzdol, k siromakom, milijonom malih ljudi, ki so bili Kitajska.

Bil je udeležen pri vsaki vstaji in zmerom na napačni strani, na tisti strani, ki njegovemu očetu ni bila po godu. To je mladost, je mislil Čang. Mladost ima velike besede in misli ji kar frče odtod. Mislil je na številne ljudi, ki jih je pobil v Yutsingovih letih. Sam je postal zdaj krotak, ni več ubijal, kvečjemu da si je kdaj pa kdaj ogledal kakšno množično usmrtitev. Tudi Yutsing se bo pomiril.

Res, da se je oženil z deklico, s katero so ga zaročili starši kot otroka. A takoj po poroki je zapustil veliko hišo v Hanghovu in vzel svojo ženo s seboj, popolnoma zoper dobre šege. Postal je študent v Kantonu. Šele čez tri leta se je spet prikazal v neki razcapani uniformi kot sopotnik rdečih. Tedaj je Čang izgubil potrpljenje. Vpil in kričal je na sina, ki je bil tako poln nespameti, in zgodilo se je nekaj nezaslišanega, da je Yutsing prav tako vpil nani. Čang je dvignil obe pesti in zamahnil po fantu. Velel mu je opustiti nezrele misli in vstopiti v banko ter pričeti koristno življenje. Sin pa je ves zelen v obraz in trepetaje kakor vrbov list na veji odvrnil, da je banka mlakuža, smrdljiva in blatna in polna krvi siromakov. Spričo teh neokusnih in napihnjenih besed je Čang od togote kar pobesnel. Čutil se je zmožnega, da bi pobil sina, ki ga je zaplodil. Vtaknil je pesti v rokave in jih tam čvrsto držal, da bi preprečil nesrečo. Yutsingu, slabiču, je pričela teči kri iz nosa. Z zobom v ustih se je rodil, zdaj pa je stal tu v svoji razcapani uniformi bled in trepetajoč, ter si smrkal kri nazaj v nos.

Vsak kuli ima sinove, ki ga ubogajo in spoštujejo, je pomislil Čang, mene pa, najmogočnejšega človeka v Šanghaju, žali rodni sin. Celo kraljestvo je postavil za potomca, ta pa ga je odklonil.

Velel je fantu naj gre. Bal se je, da ga ne bi ubil, če bi ga še dalje gledal pred seboj. Yutsing je odšel skozi vrata brez pozdrava. Nekaj kapljic krvi je ostalo na tleh. Čang jih je pomandral s podplati svojih čevljev. Vrnil se bo in prosil odpušanja, je pomislil v navalu mehke slabosti.

A trajalo je štiri leta, preden je spet videl sina.

o

Danes pričenjamo objavljati življenjepis doktorja Emanuela Haina, drugega izmed devetorice ljudi, ki jim je bomba uničila življenje v hotelu Šanghaju.

Doktor Emanuel Hain

Emanuelov oče se je pisal še Rosenhain in je bil lastnik znane knjigarne Rosenhain v bližini Glavne straže, ki jo je Emanuelov ded, Sigmund Rosenhain ustanovil iz prodajalne starega papirja in rabljenih knjig. O prababu so pravili, da je krošnjaril še s culo na hrbtu; po drugi strani pa je ta stara, južnonemška družina v vsakem rodu lahko izkazala po kakega pismouka ali celo rabina, s čimer se je na vse potomstvo podedovala lahka in zanesljiva poraba duševnih stvari v zvezi z nagnjenostjo h kratkovidnosti.

Na pritisk svoje žene je zaprosil Emanuelov oče za spremembo svojega imena in z opustitvijo prvih dveh zlogov je bil židovski zvok spremenjen v arijskega. Emanuelova mati je bila lepa, elegantna žena s svetlorjavimi lasmi in belo kožo, ki je rada potovala. »Je res treba, da nas vsi na mah spoznajo za frankfurtske žide, brž ko se vpišemo v hotelsko knjigo?« je rekla, in njen mož malomaren v takih stvareh, ji je storil vse po volji. Njegov brat zdravnik Pavel Rosenhain ga je seveda često dražil zaradi tega z drobno, strupeno podtalno hudobnostjo. Ta ni bil posebna luč kot zdravnik, a dober, zanesljiv družinski doktor, dobrovoljen samec, ki so mu bili posebno otroci naklonjeni. Njegova klientela je sestajala večinoma iz krščanskih družin, ker so bili židovski zdravniki na glasu kot najboljši.

Emanuelov stari oče in mati sta stanovala do njegovega rojstva v hiši njegovih staršev, mesec dni po njegovem krstu pa sta se preselila kot najemnika v stanovanje z velikimi, visokimi okni in plinsko razsvetljavo. Posebnega razloga za to spremembo nista navedla zakaj v Rosenhainovi družini so bili preveč civilizirani, da bi se prepirali, in preveč pametni, da bi naravnost povedali svoje mnenje. Le ko je stari Sigmund Rosenhain prvič legel v novem stanovanju v posteljo, z dvema vročima glinastima steklenicama, v katerih je bilo poprej kumnovo žganje, na svojih mrzlih nogah in ki mu jih je žena napolnila z vročo vodo, — tedaj je napol resignirano, napol olajšano zavzdihnil. »Kaj bi se gospa tajna svetnica Schönchen venomer spotikala ob dva stara juda, ko pride na obisk?« je rekel in po židovsko postavil vprašanje namesto trditve.

(Se nadaljuje)

KULTURA

MAKSIM

Ob deseti obletnici smrti velikega

Dne 18. junija so se narodi Sovjetske zveze in z njimi tudi vsi kulturni narodi in delovno ljudstvo vsega sveta spominjali **desete obletnice** smrti velikega ruskega pisatelja svetovnega slovesa

Maksima Gorkega

s pravim imenom Aleksjeja Maksimoviča Pješkova.

Tem proslavam se je s slovenskim narodom vred pridružilo tudi vse delovno ljudstvo Slovenskega Primorja in Trsta, saj je Gorki glasnik vsega delovnega ljudstva sveta, in s tem tudi naša.

IZ AVTOBIOGRAFIJE.

»Rodil sem se 14. marca 1868. ali 1869. v Nižnjem, v hiši pleskarja V. V. Kaširina kot sin njegove hčere Barbare in Maksima S. Pješkova, tapetarja.« ...»Oče mi je umrl v Astrahanu, ko sem imel 5 let. — mati v vasici Kanavini. Dedek me je dal učit čevljarstva; takrat mi je bilo 9 let. Ded me je naučil brati in pisati. Od čevljarja sem ušel in vstopil med učence pri nekem risarju; ušel sem tudi od tega in se poprijel učenja pri slikarju svetih podob. Potem sem pobegnil na ladjo med kuharje, nato pa med vrtnarske pomočnike.« ...

»V teh opravilih sem dočakal 15. leto. Ves čas sem se z vnemo bavil s čitanjem. Tedaj se me je polotila silna želja po učenju. Napotil sem se v Kazan, misleč da znanosti predavajo ukaželjnim zastonj. Pokazalo se je, da ni tako, zato sem stopil k nekemu peku v službo kjer sem dobival po 3 rublje na mesec. To je bil najtežji posel, kar sem jih poskusil. V Kazanu sem se sešel in dolgo živel z »bivšimi ljudmi«. Delal sem tudi v pristanišču, vlačil tovore, žagal drva.« ...

(Leta 1888 je poskusil izvršiti samomor.)

»... pobolehal sem, kolikor je bilo ravno treba, pa sem zopet oživel ter pričel trgovino z jabolki«.

(Oktobra 1892 je v listu »Kavkaz« izšla njegova prva povest »Makar Čudra«. Vrnil se je domov.) »V Nižnjem sem se med l. 1893—94 seznanil z V. G. Korolenkom, kateremu se imam zahvaliti, da sem prišel v visoko literaturo. Korolenko (urednik revije »Rusko bogastvo«) je mnogo storil zame, mnogo mi je pokazal in me marsičesa naučil.« ...

Maksim Gorki:

Dva odlomka iz »Spominov na Lenina«

Večkrat sem govoril z Leninom o trdotah revolucijske taktike in življenjskega načina v revoluciji.

»Kaj pa vendar hočete?« je vprašal začudeno in nejevoljno: »Ali je humanost možna v tako okrutni borbi, kakršne še ni bilo? Kaj bi tu z blagostjo in velikodušnostjo? Evropa nas blokira, od evropskega proletariata nismo dobili pomoči, ki smo jo pričakovali, od vseh strani rine na nas, kakor medved, kontrarevolucija, a mi — kaj pa mi? Mar nismo dolžni, mar nimamo pravice boriti se in se braniti? Brez zamere, toda nismo bedaki. Dobro vemo: tega, kar hočemo mi, ne more narediti nihče razen nas. Mar mislite, da bi sedel tu, če bi bil nasprotnega prepričanja?«

»S kakšno mero merite tevilo nujnih in nenujnih udarcev v pretepih?« me je vprašal nekoč po nekem vročem pogovoru. Na to preprosto vprašanje sem mu lahko odgovoril samo lirično. Mislim, da drugega odgovora ni.

Večkrat sem ga nadlegoval z raznovrstnimi prošnjami in včasih sem občutil, da so te moje prošnje o različnih ljudeh zbujale pri Leninu pomilovanje. Vprašal me je:

»Se vam ne zdi, da se ukvarjate z malenkostmi, z neumnostmi?«

Toda delal sem kar sem imel za potrebno in poševni, jezni pogledi človeka, ki je dobro poznal sovražnike proletariata, me niso odbijali. Otožno je kimal z glavo in govoril:

»Kompromitirate se v očeh tovarišev delavcev.«

Jaz pa sem opozarjal, da tovariši, delavci, kadar se nahajajo v »stanju nagle jeze in razdraženosti« pogosto preveč lahko in »preprosto« gledajo na življenje dragocenih ljudi, in da, po mojem mnenju, to dejstvo ne samo kompromitira pošteno in težko stvar revolucije z nepotrebno, včasih nesmiselno okrutnostjo, ampak da tudi objektivno škoduje tej stvari, ker odbija od udeležbe pri tej stvari večje število pomembnih moči.

»Hm, hm« je skeptično godrnjal Lenin in me opozarjal na številne primere, ko se je inteligenca izneverila delavski stvari.

»Med nama rečeno«, je dejal, »marsikateri izmed njih se izneverjajo, izdajajo, ne samo iz strahopetnosti, temveč tudi iz samoljubja, iz strahu, da se ne bi osramotili, iz strahu da ne bi ljubljena teorija trpela ob dotiku s prakso. Mi se tega ne bojimo. Teorija, hipoteza ni za nas nekaj svetega, za nas je to le orodje.«

In vendar se ne spominjam primera, da bi mi bil Iljič odbil prošnjo. Če pa se je kdaj zgodilo, da se niso izpolnile, tedaj ni bila to njegova krivda, temveč najbrž tistih nedostatkov mehanizma, ki jih je nerodna mašina ruske državnosti vedno imela v obilici.

Njegov odnos do mene je bil odnos strogega učitelja in dobrega, skrbnega prijatelja. »Skrivnosten človek ste« mi je rekel šaljivo »V literaturi je videti, da ste dober realist, v odnosu do ljudi ste pa romantik. Za vas so vsi — žrtve zgodovine? Poznamo zgodovino in govorimo žrtvam: Podrite žrtvenike, porušite templje, dol z bogovi! Vi pa bi me radi prepričali, da je dolžnost borbene partije delavskega razreda predvsem urediti inteligenci udobno življenje!«

Morda se motim, toda zdi se mi, da se je Iljič rad pogovarjal z menoj. Skoraj vedno me je vabil:

»Če pridete, telefonirajte mi, da se sestaneva!«

Nekoč pa mi je dejal:

»Pogovor z vami je vselej zanimiv, ker imate pisan in širok krog vtisov.«

Spraševal me je o razpoloženju inteligence, zlasti pozorno pa o učenjakih — takrat sem namreč delal v »Komisiji za izboljšanje življenja znanstvenikov«. Zanimal se je tudi za proletarsko književnost.

»Kaj pričakujete od nje?«

Govoril sem, da pričakujem zelo mnogo, obenem pa mislim da je neobhodno potrebno, organizirati literarno visoko šolo s stolicami za jezikoslovje, za tuje jezike — zapadne in vzhodne —, za folkloro, zgodovino svetovne literature, in posebej še za rusko.

»Hm, hm!« je govoril mežikajoče. »Široko in blesteče! Nisem proti širini, ampak preveč blesteče pa bo nemara kajne? Svojih profesorjev za te predmete nimamo, meščanski pa nam bodo podajali táko zgodovino... Ne, sedaj je to nemogoče. Treba je počakati še tri do pet let.«

Tožil je:

»Brati sploh ne utegnem!«

GORKI

pisatelja svetovnega slovesa

Večkrat in močno je poudarjal propagandni pomen dela Demjana Bednega, vendar je govoril:

»Grob je. Hodi za čitateljem, treba pa je hoditi malce spredaj.«

Do Majakovskega je bil nezaupen, celo nekam nejevoljen.

»Vpije, izmišlja si čudne besede in zdi se mi da nima tistega pravega. Razen tega pa je še težko razumljiv. Vse je razmetano in se težko bere. Nadarjen? Celo zelo? Hm, hm, bomo videli! Ali se vam ne zdi, da pišejo zelo mnogo pesmi? Revije imajo cele strani pesmi in tudi zbirke izhajajo skoraj vsak dan!«

Rekel sem da je naravno, da mladino v takih časih privlači predvsem pesem, in da se mi zdi, da je pisati povprečne pesmi celo lažje kakor dobro prozo: razen tega zahtevajo pesmi manj časa; tudi da imamo zelo mnogo dobrih učiteljev iz tehnike poezije.

»No da so pesmi lažje od proze, tega ne verjamem! Ne morem si misliti. Lahko mi kožo oderete, niti dveh verzov ne napišem«, je dejal. »Med množice je treba vreči vso staro revolucionarno književnost, ki jo premoremo mi in vsa Evropa.«

»Dokler se ne bomo naučili veseliti se človeka kot najlepšega in najkrasnejšega pojava na našem planetu, tako dolgo se ne bomo osvobodili laži, ki vlada v našem življenju. S tem prepričanjem sem se rodil, z njim bom umrl — čvrsto verujoč, da bo nekoč v svetu priznana svetinja nad svetinjami — človek.«

Človek ki ljubi dejanja, jih bo vedno znal izvršiti in bo vedno našel možnosti za to. V življenju je vedno prostora za dejanja in tisti, ki jih ne najdejo, so skratka ali lenuhi ali strahopetci ali ne razumejo življenja, tako da, če bi ljudje razumeli življenje, bi vsak hotel zapustiti za seboj svojo senco v njem in potem bi življenje ne požiralo ljudi brez sledu.

Maksim Gorki:

Delovni polet

Pri Kazanu je obtičal velik vlačilec s perzijskim tovorom. Imel je luknjo v dnu. Zveza delavcev je najela tudi mene, da pretovorimo tovor. Bilo je meseca septembra. Pihal je močan veter, na sivi reki so srdito poskakovali valovi. Burja, ki je besno domila njihove grebene, je šibala reko z ledenim dežjem. Skupina petdesetih mož se je utrujeno razporedila po palubi praznega vlačilca ter se zavijala v rogožine in šotorsko platno: vlačilec je vlekla mahna tovorna ladja, ki je hukajoč metala v burjo rdeče snope isker.

Mračilo se je. Svinčeno vlažno nebo je bolj in bolj temnelo in se spuščalo na reko. Delavci so godrnjali in kleli, preklinjali dež, burjo, življenje in leno polzeli po palubi, kjer so iskali zaklon pred hladom in vlago. Podoba je bila, da ti sanjavi možje niso sposobni za nobeno delo in da ne bodo rešili ogroženega tovora.

Okrog polnoči smo dosegli brežino in priklenili prazen vlačilec k natovorjenemu. Nadzornik delavcev, jezikav starček z bistrimi očmi in orlovskim nosom, je snel pokrivalo s plešaste glave in zavpil z ženskim glasom:

»Otroci, molite!«

Delavci so se zgnetli v mraku na palubi vlačilca v teman klopčič in zamrmrali kakor medvedi. Nadzornik je končal molitev pred drugimi in kliknil:

»Svetilke sem! Zdaj pokažite, kaj znate! Pljunite pošteno v roke! V božjem imenu naprej!«

Težki, leni in premočeni možje so se lotili dela. Kakor pri naskoku v bitki so navalili na palubo in trup vlačilca. Vpili so, tulili, vmes pa metali vreče, ki so frčale po zraku kakor pernate blazine. V vrečah je bil riž in suho grozdje, kože in drugo blago. Vreče so se urno prekladale, vmes pa so letele po zraku besede, vzkliki, žvižgi in kletvice, pa tudi bodrila. Težko je bilo verjeti, da tako veselo urno in ročno delajo tisti težki, leni, zamračeni ljudje, ki so še pred kratkim jadikovali in preklinjali življenje, hlad in mokroto. Dež je postajal bolj in bolj leden, veter se je ojačil, trgal je srajce, tolkel z okrajki po glavah, razgaljal trebuhe. V vlažnem so mraku, ob slabi razsvetljavi šestih svetilk, so se majale črne postave, tapkajoč z nogami po palubi vlačilca. Delali so, kakor da so lačni dela, kakor da so že dolgo čakali, kdaj bodo mogli metati iz rok v roke bale po štiri pude, kdaj bodo mogli v diru prenašati vreče na hrbtih. Delali so, kakor da se šalijo, kakor otroci pri zabavi, polni tistega pijanega veselja, ki ga prekašajo po sladkosti samo ženski objemi.

Tolsti bradač v životcu, ves moker in slinast — verjetno lastnik tovora ali njegov pooblaščenec — se je nenadoma zadrl:

»Vedro pijače boste dobili! Če poprimete krepko, tudi dve vedri! Na delo, razbojniki!«

Nekaj glasov se je oglasilo iz raznih strani mraka:

»Tri vedra, zahtevamo!«

»Torej dobite tri vedra! Zdaj pa na delo!«

Vihar dela se je še bolj razvnel.

Tudi jaz sem se lotil bal, rjovel, jih premetaval, tekal in jih lovil. Zdelo se mi je, da sem se i sam zaplel v to noro kolo. Čudil sem se kako morejo možje delati tako hitro, spretno in urno brez prestanka, ne da bi pazili nase, kako morejo tako delati po cele mesece in leta pripravljeni na vse — če bi bilo treba, tudi, da poderejo zvonik ali prenesejo minaret.

Tisto noč sem preživel v dotlej neznani radosti. Dušo mi je ozarjala želja, da bi ostal vse življenje v vrtincu navdušenega dela. Tam za ladjo pa so se igrali valovi. Štropotal je dež, žvižgal je veter nad reko. V sivi megli ranega jutra so možje tekmovali v marljivosti. Dirkali so sem in tja napol goli, mokri, vzklikali so in se smejali, navdušeni nad svojo silo in svojim delom.

V tem je veter razpihal gmoto oblakov in na plavem jasnem robu neba, se je pokazal rdeč sončni žarek. Delavci so zatulili od veselja, ko so ga zaznali. To je bilo vpitje veselih zveri, ki otresajo mokre dlake na svojih smrčkih. Človeka je prevzemalo, da bi objel in poljubil te dvonoge zveri, tako spretne in pametne pri delu, tako silno prežete z ljubeznijo do njega.

Zdelo se je, da se ne more nič postaviti po robu tej napeti, veselo sproščeni sili, ki lahko ustvarja čudeže na zemlji in je sposobna v eni sami noči spremeniti zemljo v mesta s prekrasnimi dvorci in vrtovi, kakor nam jih opisujejo čarobne bajke... Potem ko je sončni žarek premotril delo mož na vlačilcu, ni mogel odoleti težkemu pritisku oblakov in je utonil v njih, kakor utone dete v morju. Dež se je spremenil v naliv.

»Končaj!« je zavpil nekdo, dobil pa je grobijanski odgovor:

»Jaz bom pokončal tebe!«

In do dveh popoldne, dokler ni bil pretovorjen ves tovor, so napol nagi možje delali brez oddiha, v plohi in burji ter me prisilili, da sem pobožno spoznal, s kakšnimi ogromnimi silami razpolaga človečanstvo.

(Iz knjige »Moje univerze«)

GOSPODARSTVO

Zadružništvo najvišji izraz ljudske demokracije

V.

Ob tem poglavju se moramo vprašati: Ali je moglo zadružništvo v obstoječem kapitalističnem gospodarskem redu prospevati?

Na to moramo odgovoriti s kratkim: Ne!

Razlogi so vidni in otipljivi.

Kapitalizem je zasužnjil največjo in najplemenitejšo prirodno uzakonjeno funkcijo — delo, tega edinega tvorca vse kulture. To zasužnjenje je njegov življenjski motor ki pa pomeni zanikanje naravno uzakonjene pravice do pravične nagrade za izvršeno delo. Njegova strast po kopičenju tvornih dobrin (premoženja, kapitala) — ta neugnana »zlata lakot« je docela zrušila pravično razmerje med dolžnostjo in pravico, zato je nesocialna nečloveška ali kratko: je kruta šiba, netivo današnjega vnanjega (materialnega) in notranjega (moralnega) razkroja v poedincu, družini, med socialnimi skupinami v narodih in med njimi. — **Samo v tem je bistvo trenj, nemirov in mednarodnih nevarnosti in fašistično nacističnih grozodejstev.**

Ne smemo mimo dejstva, da kapitalizem ne lebdi samo na trgu, ampak je — kar je zelo pomembno, — proniknil v vse naše življenje, v znanost in umetnost, v pouk in vzgojo, v našo kri. Njegova skrb za svoj lastni obstoj in razmah nam je dosledno in zelo skrbno vcepljala prvine svoje kapitalistične duševnosti — morala in ideale.

Tako si je kapitalizem ustvaril mogočen kader svojih zavestnih, a še mnogo več **nezavestnih** zagovornikov in pristašev ter na ta način vdahnil zadružništvu usodno protislovje — svoj kapitalistični duh, ki je že v kali rušil zadružništvo idejno in organizatorno.

Ta kapitalistična duševnost se je pri nas vlekla od članstva poedinih zadrug do zadružnih zvez in državne uprave. Ako je naš zadružni zakon dopuščal trgovino in špekulacijo; ako so razne zadružne zveze trgovale z nečlani in se tako spuščale v riskantne in nemoralne poslovne zveze; ako so se v zadruge, torej v gospodarsko-socialne ustanove, ki so se borile proti izkoriščevalnim posredovalcem — vrinili špekulanti — protivniki delovnega ljudstva, **kako so mogle zadruge prospevati in ohraniti svojo zadružno moralo?!** Kapitalizem in zadružništvo se ne trpita.

Še velik odstotek ljudstva je prepojen s tem duhom, zato si ne more predstavljati čudežne tvorne sile skupnosti (kolektiva), ne veruje novo ustanovljenim zadrugam. V kolikor pa pristopa v zadrugo, je v tem precejšnja mera naivnosti, oziroma oportunizma in sebičnosti, kar je za zadružne misli zelo nevarno.

VI.

In prav tukaj je naše delovno polje.

Vedno in povsod moramo ljudstvo poučevati, da je zadružništvo v državah ljudske demokracije svobodno in od njih zaščiteno. Ljudska demokratična država je organizem, ki deluje na življenjskem zakonu vzajemnosti; na medsebojnem sodelovanju in dopolnjevanju.

Isto vsebino predstavlja tudi zadružništvo.

Torej: **Ljudska demokracija je istovetna z ljudskim zadružništvom.**

Tovariš Hebrang, bivši predsednik Gospodarskega sveta ljudske republike Jugoslavije, je o važni vlogi zadružništva v demokratični federativni Jugoslaviji dejal med drugim: »Če bomo zadružništvo osvobodili reakcionarnih in nazadnjaških lastnosti, bo z vsestransko pomočjo narodnih oblasti postalo močna, napredna gospodarska organizacija delovnih slojev v mestu in na deželi.«

Dalje pravi: »Zadružništvo bo ščitilo interese delovnega ljudstva ter bo v tesnem sodelovanju z državnim gospodarskim sektorjem pomagalo pri obnovi domovine in našega gospodarskega razvoja.« V teh besedah je dovolj razločno izraženo, kakšne so naloge našega novega zadružništva in kako skrb in važnost polaga nanje najvišja ljudska oblast.

Posebne važnosti pa so v tej izjavi trije momenti, in to: gospodarska organizacija delovnih slojev v mestu in na deželi, oziroma zaščita interesov delovnega ljudstva t. j. delavcev, kmetov in delovne inteligence in sodelovanje zadružništva z državnim gospodarskim sektorjem.

Kot znano je Jugoslavija svoje narodno gospodarstvo razdelila na tri dele (sektorje): na **državni, zadružni** in **privatni.** Na ta način je z enim mahom udarila temelj reda v svoji državni hiši.

Naj to važno poglavje objasnimo tako-le: Državni sektor sestavlja zaplenjeno premoženje naših sovražnikov: domačih in tujih. Zemljo so kolonizirali in jo tako izročili onim zaslužnim borcem in drugim, ki jo bodo sami obdelovali. Delavnice in tvornice popravljajo in nekatere že obratujejo.

Državni sektor producira potrebne produkte: obleko, obuvalo, orodje, stroje i. dr. za zadružni in privatni sektor.

Pod kakšnimi pogoji — po kakšni ceni?

Po pravični! To pomeni: na podlagi resničnih stroškov, kar zopet pomeni ceno brez dobička.

S tem je kapitalistično izkoriščanje onemogočeno, izpodmaknjen je oni pogoj, na katerem kapitalizem živi. Dobiček je njegov centralni živec. To je eno dejstvo.

Drugo dejstvo: onemogočena je veriga posrednikov — trgovcev, ki so z višanjem cen iz roke v roko obremenjevali potrošnike (konsumente) — delovne množice.

Tretje dejstvo: Dobro (kvalitetno) blago.

Četrto dejstvo: Produkcija onih potrebščin, ki so najbolj koristne in produktivnega značaja (orodje, stroji).

Ker pa je vsak potrošnik istočasno tudi producent, se kot takšen pojavi tudi zadružni sektor napram državnemu sektorju, in to s produkti, ki so potrebni temu sektorju (delavstvu).

Po kakšni ceni? Povsem razumljivo, da po **pravični.**

Ceno dobim, ceno dam.

In zaslužek — dobiček?

Čemu? Denar ni in ne sme biti kapital, marveč le menjalno-trgovsko-prometno sredstvo. Če dobim po ugodnih pogojih vse, kar potrebujem čemu naj višam ceno svojim produktom?

Tako tvorita državni in zadružni sektor celino, se medsebojno podpirata in dopolnjujeta ter s tem večata svojo produkcijo skladno z dejansko potrebo.

Iz tega sledi da je izključena vsaka zmeda v gospodarstvu, vsaka takozvana nadprodukcija ali hiperprodukcija ki se tako često pojavlja v kapitalističnem gospodarskem redu in izziva zelo težke posledice: odpuščanje delavstva — kar ima za posledico zmanjšanje kupne moči —, dalje: uničevanje produktov (sežiganje, potapljanje) z namenom višanja cen, — dalje: nezadovoljstvo, štrajke, pomanjkanje, glad, bolezen, smrt itd.

Torej: Čim več produktov (dobrin blaga) — tem večje pomanjkanje: — To je ono neizogibno protislovje, ki se javlja v kapitalističnem gospodarskem redu.

In obratno: Čim več produktov — tem večje blagostanje. — To je posledica gospodarskega reda, slonečega na medsebojnem sodelovanju ali na življenjskem zakonu vzajemnosti, oziroma

zadružništva,

ki izključuje izkoriščanje dela in tako ustvarja temelje gospodarskemu razvoju in socialni pravičnosti.

Moramo se torej odločiti:

Ali nazaj v območje krute sile, ki nas je že dovolj zmrcvarila materialno in moralno — ali v območje zakona vzajemnosti — v območje bratstva in edinstva med socialnimi skupinami in narodi.

Mi smo se tozadevno že odločili v borbi za narodno osvoboditev, iz katere smo prestopili k gospodarski borbi na istih načelih.

Zaradi tega se vsem: OF, KNO, AFŽ, sindikalnim organizacijam in drugim stavijo sledeče naloge:

a) pripravljati teren novim zadrugam, t. j. poučevati in vzgajati ljudstvo, zlasti mladino, v zadružnem duhu;

b) paziti, da se reakcionarji ne vrinejo v zadruge, še manj pa v upravne odbore, kjer bi mogli izpodkopavati zadruge v idejnem in organizatornem smislu;

c) delovati z vso intenzivnostjo za zbližanje vseh produktivnih socialnih skupin.

Tako bomo ustvarili skupnost, kjer bodo interesi poedinca v popolnem ravnovesju z interesi skupnosti.

To je najvišji izraz ljudske demokracije.

Janko Furlan

Kmetijski nasveti

Vprašanje: Kakšna je vrednost pepela v prehrani rastlin in koliko se rabi na hektar (10.000)? A. N., Ok. Milje.

Odgovor: Ni vsak lesni pepel enako vreden. Pepel od mehkega lesa (lipa, topola, bor) je slabši kakor od trdega (bukev, hrast). Povprečno ima lesni pepel v sebi 3% fosforne kisline in 8% kalija. 100 kg pepela ima torej enako gnojilno moč kakor mešanica 20 kg Tomaževe žlindre in 60 kg kajnita. Na 1 ha travnika se rabi 8—10 q pepela. Ta množina zadostuje za 3—4 leta.

Vprašanje: **Na rži opazujem že več let snetljive rožičke. Kako te rožičke zatrem in ali so ti zmleti med moko zdravju škodljivi?** (A. L., Ok. Kozina.)

Odgovor: Rožičke povzroča gliva »Claviceps purpurea«. Razmnožuje se potom trosov (spore), ki jih raznašajo razni insekti in veter od rastline na rastlino. Rožičke zatremo tako, da jih odstranjujemo z njiv dokler niso še zreli in z razkužitvijo semena pred setvijo. Moka, ki vsebuje zmlete rožičke, je zdravju zelo škodljiva.

Vprašanje: **V kuhinji imam polno mravelj. Je mogoče na kak način to golazen zatreti?** (T. J., Trst.)

Odgovor: Predvsem moramo poiskati mravljišče in ga uničiti z vrelo vodo, ki se ji doda nekoliko petroleja ali tobačnega izvlečka. V kuhinji moramo paziti na snago, tako da ne puščamo sladkih in drugih ostankov, do katerih lahko pridejo mravlje. Dobro je pustiti na primernem prostoru na krožniku s sladkorjem namočen kos kruha. Na njem se nabere vse polno mravelj, ki se potem lahko uničijo, n. pr. z vrelo vodo. Tako dosledno postopanje in zasledovanje mravljišča popolnoma zatre mravlje.

S Titom v borbi — **zmaga,**
s Titom v miru — **obnova!**

Ljudski tednik

ŽENSKI KOTIČEK

Praktični nasveti

Kako pripraviš ruski čaj

Da privabi gospodinja prijatelje in znance na čaj, ga mora prirejati z veliko skrbnostjo in natančnostjo. Le potem prinaša po kitajskem izreku ta pijača »tiho radost v osamljenost ljudi« Glavni pogoj je, da izberemo čaj prvovrstne kakovosti. Pri nabavljanju čaja treba precejšnje previdnosti Glavni tolmač naj nam bo lastni nos Čaj dobre kakovosti ima namreč izredno fin vonj: aroma

Za prirejanje čaja treba imeti poseben dobro položčen lonec, ki ga uporabljamo samo v ta namen Niti umivati ga ne smemo skupaj z drugo morda mastno posodo V tem loncu zavremo vodo in še vrelo vlijemo v porcelansko ročko na čajne lističe. Za 6 skodelic čaja vzamemo 2—3 žličke lističev in 1 in pol litra kropa Važno je, da voda ne vre niti sekundo brez potrebe ker bo sicer čaj moten Voda sme stati na čajnih listih samo 4—5 minut, potem čaj precedimo v skodelice ali drugo segreto posodo. Čaj mora imeti zlatorumeno, ne pa rjavo barvo. Teman čaj je trpek in v splošnem nepriljubljen Le če damo čaj z mlekom naj bo nekoliko temnejše barve Ako je stal čaj predolgo mu damo svetlejšo barvo z nekaj kapljicami limonovega soka. Čaj je le tedaj dober ako je zelo sladek. Na skodelico čaja računamo 4—5 kock sladkorja in nekaj kapljic rumakonjaka, žganja ki z njim omočimo sladkor v vsaki skodelici Sladkorne kocke tudi lahko nekoliko podrgnemo ob pomarančo ali limono. Vendar vsakdo ne ljubi tega vonja

Ruski način prirejanja čaja. Zavri svežo vodo v čistem loncu in jo vlij približno četrt litra v majhno ročko ki se dobro zapira, na kakih 6 žlička čajnih lističev ako prirejaš čaj za večje število oseb Postavi ročko na toplo vendar čaj ne sme vreti; stoji naj 10—15 minut; da dobi tekočina rubinasto temno barvo. To je čajni izvleček ali esenca Vlij v vsako skodelico nekoliko čajnega izvlečka potem dolij vroče vode in čaj je gotov. Ko smo odlili ves čajni izvleček, lahko ponovno nalijemo na iste lističe nekoliko kropa; sedaj mora stati dalje časa, da dobi barvo. Drugič prirejen izvleček ni tako močan.

Svilene bluze in obleke peri in izpiraj vedno v mlačni vodi. Vodi primešaj milnih lušk, ali nastrganega milega mila. Šele ko se pralno sredstvo raztopi popolnoma, tedaj hitro zmoči v tej milnici svilo, a je ne mencaj, marveč jo bolj stiskaj v tekočini Ako bi bila voda zelo umazana je potrebno ponovno napraviti milnato raztopino Potem pa izpiraj v čisto mlačni vodi A ne ovijaj svilenih predmetov temveč jih stiskaj Poslednji vodi dodaj nekoliko boraksa. Potem zavij svilo v rjuho in še vlažno likaj

Čevlje zgladiš najlepše s ščetko preko katere si potegnila dvoje starih nerabnih stopal od nogavic. Ko je vnanje stopalo zamazano, zamenjaj z notranjim. Seveda jih lahko tudi opereš.

Pepel smodk in cigaret koristen. Vseh vrst kovinaste predmete krasno očistimo s pepelom smodk in cigaret Srebrni nakit, svečniki in srebrni pribor vse se zopet lepo sveti, ako mehko krpo malo ovlažimo, jo potaknemo v pepel in ž njo drgnemo po predmetih Tudi madeže s srebrnih žlic na ta način najhitreje odstranimo.

Ali že veš?

da temne obleke, umazane od prahu osnažiš, če nečista mesta zdrgneš kosi sveže narezanega surovega krompirja?

da krepasto blago lepo zlikaš, ako ga likaš preko brisače frotirke?

da madeže črnila iz perila hitro odstraniš ako jih namakaš najprej v kislem mleku, potem jih šele opereš?

da rja z železa izgine ako ga natareš z zamaškom, pomočenim v olje?

da odvrneš molje od obleke ako deneš med posamezne komade zeleno vejico oreha?

da zalego moljev uničiš, ako pogrneš na dotična mesta v oster kis namočeno krpo in likaš z vročim likalnikom preko nje?

da ščurke odpraviš, ako vse špranje v kuhinji zatlačiš z olupki svežih kumar.

Naša beseda mora biti lepa

Drugi primer: Pri posvetu je bil sprejet moj predlog, naj se da invalidu podpora. V tem stavku je osebek beseda **predlog.** O tem predlogu poročam da je bil sprejet. Zato pravim: moj. Če pa rečem: Podprl sem svoj predlog z dokazom, se beseda **svoj** nanaša name, osebkova beseda je **jaz.**

Prijatelj je imel še dodaten predlog, naj bi se podpora dala tudi za nekaj mesecev nazaj. Pod tujim vplivom slišimo tak le stavek: Prijatelj je stavil še **njegov** predlog. Ni prav! Prijatelj je imel še **svoj** predlog — jaz **svojega**, on **svojega.**

Za boljše razumevanje bom navedel še nekaj primerov. Imam samo **mojo** plačo, **moje** izdatke bom moral omejiti. Tako ne smem govoriti. Svojilni zaimek se tukaj nanaša **name**, na osebek **jaz.** Zato moram rabiti zaimek **svoj.** Torej: Imam samo **svojo** plačo, **svoje** izdatke bom moral omejiti.

Pripovedujem vam o **mojih** gospodarskih razmerah Ni prav! Pravilno povem: pripovedujem o **svojih** gospodarskih razmerah. Brat je govoril o **njegovem** obisku pri bolnem očetu Povedal je tole: Kljub **njegovi** bolezni, je bil oče dobre volje. Ne! Kljub **svoji** bolezni je bil oče dobre volje. Nasprotno pa: Kljub **njegovi** bolezni nisem še obiskal očeta. Oče je bolan, zaimek **njegov** se nanaša na očeta in ne name, zato tu ne morem rabiti zaimka **svoj.**

Kadar pa gre za kakšno določeno posest, nam rabijo zaimki **naš, vaš, njihov** in ne **svoj,** na pr.: Pojdimo na **naš** vrt! — ne pa: Pojdimo na **svoj** vrt! Popravimo **naš** vodovod! Ta vodovod je skupen, za vso občino Popravimo **svoj** vodovod! Kateri? To je pa vodovod, ki ga ima vsak zase, **hišni vodovod.** Še nekaj!

Neki tovariš Goričan vprašuje, ali je slovenski oni »dne«, ki ga pišemo na vseh koncih in krajih. V Trstu **dne** 31. januarja, v Gorici **dne** 1. februarja, Prešeren se je rodil **dne** 3. decembra 1800, v nedeljo **dne** 8. marca bo občni zbor itd.

Vprašanje je, ali je **dne** potreben. Če rečem 31. januarja, 1. februarja, 8. marca, ali veš, kaj je to? Seveda veš, vsak otrok že ve. Številka pove vrstni red, januar, februar, marec so imena mesecev.

Torej: dnevi v mescu so to. Ali je potrebno pristavljati besedo **dne**, če vemo, da je 1. februar dan in nič drugega ko dan? Kje na Slovenskem najdeš preprostega človeka, ki bi govoril: dne 1. februarja bom počival, dne 2. februarja bo svečnica, dne 10. februarja bo ples? Še mesca ne navajajo: prvega bo to, drugega je svečnica, desetega bo ples in, na jasnem smo. Ta naš prespoštovani **dne** je prav tako nespameten, kakor je nespametno, če bi govoril: Sin ima 30 kg teže in 12 let starosti, od Trsta do Sežane je 12 km dolgih Nanos ima čez 1000 m višine. Vendar se beseda dne tako trdovratno drži, kakor bi živ krst na svetu ne vedel, kaj je 1., 2., 10 maj, 11, 20, 21 junij ali kak drugi mesec Sv birokracij je žilav svetnik, sam se časti in zahteva, da ga častimo vsi. Ker ne mislimo mnogo, ga častimo in se uklanjamo njegovim muham. Najbrže bi se kdo izmed njegovih vernikov oglasil, če bi prejel dopis, kjer bi stalo zgoraj kratko: Trst 31. maja 1946.

Moramo se povrniti k glagolskim deležnikom. Omenil sem že deležnik, ki se končuje na vši ali — ši: razgrajavši, pometavši, rekši, videvši, vidši itd. Tako ne govorimo več. Pogosto pa rabimo deležnik na — oč ali — eč.

Jože Pahor

Zbirajte za naš tiskovni sklad!

Rešitve ugank

Križanka. Vodoravno: A) lipa; opij; B) Ivo; raj; aga; C) Ra; namen; os; Č) Ala; reč; Eva; D) opereta; E) oko; kip; Ela; F) ta; Rakek; ud; G) oda; kad; era; H) nart; Anam. — Navpično: 1) lira; Oton; 2) Iva; lok; Ada; 3) po; napor; ar; 4) ara; rek; akt; 5) Amerika; 6) oje; čen; Eda; 7) pa; netek; en; 8) igo; val; una; 9) jasa; Adam.

Besedn'ca: oral, brat, olje, pika, juha koral, obrat, polje, epika, rjuha: Koper.

	1	2	3	4	5
1	A	A	A	A	A
2	A	B	B	E	E
3	E	E	E	K	L
4	L	L	N	N	O
5	O	R	R	T	T

Kvadrat: Vodoravno in navpično: 1. obrežje; 2) kum; 3. mesto v Evropi; 4. žensko ime; 5. ploščina.

Enačba: (x — s) + (y — s) + (z — s) = u x = otok v Jadranskem morju; y = predel; z = selo; u = kraj pod Nanosom.

Odgovarja JOŽE KOREN — Založba Primorskega dnevnika, Trst.

JAMBOL PEVEC IZ KAZAKSTANA

V. Ermilov

Jambul, znameniti kazakstanski guslar, je umrl, ko je imel že preko 99 let. Do svojega zadnjega dne je skladal pesmi in dočakal je dan zmage. Njegove pesmi žive med narodom in so zelo priljubljene.

V Kazakstanu, sovjetski republiki v Centralni Aziji, v bližini kitajske meje, ljudstvo imenuje svoje pevce »akin«. Ti pevci so podobni srbskim guslarjem So to pevci legend, pripovednih pesmi in obrednih cerkvenih napevov Kozaški pevci so ohranili živa v spominu svojega naroda najboljša izročila stare folklore in so pravtako skladali nove, včasih zelo močne pesmi. Svoje pesmi prepevajo ob spremljevanju »dombre«, domačega instrumenta na strune.

Največji izmed vseh kozaških guslarjev je znameniti akin Jambul, ki je umrl lansko leto Dosegel je skoraj sto let. Samo še osem mesecev je manjkalo do njegovega stotega rojstnega dneva, ko ga je ugrabila smrt, sredi polnega razmaha njegovih duševnih in ustvarjalnih moči. Po pravici lahko imenujemo Jambula Homerja našega časa.

Pel je o trpljenju svojega naroda pod vlado carjev in begov (veleposestnikov v Aziji), zložil je verze, v katerih je opeval velike ljudske voditelje. V mogočnih, umetnih, vendar preprostih verzih je opeval čudovito deželo sreče, bajno deželo bodočnosti, kjer ni narodnih mrženj in zatiranj, kjer je delavec spoštovan in kjer se ljudje odlikujejo po umu in ne po bogastvu.

Jambul je bil velik pevec, dober skladatelj in godec. Obvladal je vso bogato pevsko kulturo svojega naroda, bil je velika avtoriteta v zgodovini Vzhoda, poznal je na pamet stare kozaške epske pesmi, mnogo vzhodnih legend in arabskih pripovedk.

Ubog toda ponosen

Prvih 70 let svojega življenja je preživel pod carsko Rusijo. V pesmih, polnih žalosti in gneva, je neustrašeno razkrinkaval krivice begov in carskih uradnikov. Pil je ubog, toda ponosen. Uradniki so ga sovražili in se ga bali. Skušali so mu zapreti usta z grožnjami in skušali so tudi, da bi ga podkupili. Vendar je ostal vedno zvest svojemu narodu.

Ko je dosegel šedem križev, mu je zaradi težkega življenja začelo pešati zdravje. »Ne počutim se dobro,« je pisal v svojem dnevniku. »Starost in revščina sta me zgrbili kot starega orla; moje oči so postale motne in moj glas je šibak. Namesto »dombre« nosim sedaj samo palico. Nekdaj so moje oči premerjale vse širne stepe, sedaj pa moram ležati na tesni postelji. Moje življenje je opešalo in nimam več moči, da bi pel svoje pesmi.«

Jambul je pod carskim jarmom hiral kakor njegov narod. Ob prvem svitu sovjetske revolucije, leta 1917 pa je na novo zaživel, kakor je na novo zaživel ves kozaški narod. Novo življenje, o katerem je prepeval, je začelo postajati dejstvo. »Občutil sem nov val življenja,« je pisal »in dvignil sem se s svoje postelje, zagnal proč palico in znova vzel svojo »dombro« v roke. Moje oči so zopet postale jasne in svetle, vrnila se je moč mojega glasu, občutil sem, da sem se znova pomladil in zopet sem začel peti.«

»Ogledal sem se okrog sebe in nisem več prepoznal svojih starih step. Šel sem od vasi do vasi in opeval novo življenje. Prisostvoval sem rojstvu nove dežele, Kazakstana, dežele, o kateri so peli vsi najboljši guslarji, videl sem uresničevanje sanj mnogih rodov tistega naroda, ki ga je vedno trlo uboštvo.«

Kako krasna je podoba pomlajenega pevca, vtelešen simbol pomlajenega naroda! Opeval je srečo včerajšnjega sužnja, ki je postal gospodar na svoji zemlji. Opeval je prijateljstvo in bratstvo vseh sovjetskih narodov. Njegove pesmi so zapisali in postale so znane širom Sovjetske Zveze. Knjige njegovih pesmi so bile izdane v milijonskih izvodih v vseh jezikih sovjetskih narodov.

»Otroci moji...«

Jambul je bil zelo star, ko se je z zapadnih meja Sovjetske Zveze začulo grmenje topov. Od prvega dneva vojne je šel na svoje mesto, v vrstah pesnikov borcev, ki so navduševali milijone sovjetskega ljudstva v njih gigantski borbi proti fašizmu.

V strašnih dneh blokade so Leningrajčani ponavljali besede Jambulove pesmi, ki začenja: »Leningrajčani, otroci moji...« V pesmi, ki je posvečena Moskvi, s ponosom slavi podvige kozaških vojščakov, ki so branili glavno mesto ramo ob rami z Moskovčani

Jambul ni samo vlival poguma branilcem Stalingrada, ampak je poslal v borbo tudi svojega sina. In ko mu je sin padel, je znova segel po svoji »dombri« ter zapel eno od svojih najlepših pesmi, pesem o borbi proti fašizmu.

Jambul je živel toliko, da je dočakal dan Zmage, 9. maja 1945. Umrl je mirno in v svojih poslednjih besedah je izrazil ljubezen do svojega in do vseh narodov sovjetske dežele.

Prevedel Marinčič Ivo.